هەرێمی کوردستانی عێراق
ئەنجوومەنی نیشتمانیی
کوردستانی عێراق

ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

٢٠

١٩٩٩ - بەرگی بیستەم

چاپی یەکەم ١٩٩٩

پێڕست :

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی دەستپێک سێ چوار شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٣/١٠ ـــــــ ل٥

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١) سێ شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٣/١٦ ـــــــ ل٢١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٢) چوار شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٣/١٧ ـــــــ ل٥١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٣) پێنج شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٤/٨ ـــــــ ل١٣١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٤) یەک شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٤/١١ ـــــــ ل١٧٧

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٥) سێ شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٤/١٣ ـــــــ ل٢١٣

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٦) چوار شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٤/١٤ ـــــــ ل٢٧٣

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٧) پێنج شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٤/١٥ ـــــــ ل٣٣١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٨) سێ شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٤/٢٠ ـــــــ ل٣٧١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٩) چوار شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٤/٢١ ـــــــ ل٤١٥

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٠) شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٩/٤/٢٤ ـــــــ ل٤٦٩

بێ سەرو شوێنەکان و ئەنفال کراوەکان وئەوانەی تر کە لەپڕۆژەکەدا هاتووە، خاڵی دووەم یەکەم خوێندنەوەی پێشنیاری بڕیاری تایبەت بە هەڵوەشاندنەوەی هەردوو بڕیاری ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی عێراق ژمارە (٨٥٩) لە ١٩٧٥/٨/١٠، وبڕیاری ژمارە (٣٢) لە ١٩٧٨/٥/٢١کە تایبەتن بە بەعەرەب کردنی ناوچەی سلیڤانی لە پارێزگای دهۆک و حساب کردنی بەناوچەیەکی سەربازی حەرام کراو لە کورد، خاڵی سێیەم خوێندنەوەی پرۆژەی بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی عێراق ژمارە (٣٥٨) لە ١٩٧٨/٣/١٦ دەربارەی بەموڵک کردنی زەوی کشتوکاڵی لەناوچەکانی سەر بەقەزای (شێخان) بەمەبەستی بەعەرەب کردنی ئەو شوێنانە، خاڵی چواریش بەردەوام بوونە لەسەر گفتوگۆ کردنی پرۆژەی یاسای سەندیکای جیولوجیەکانی کوردستان، وەکو ئاگادارن ئەو سێ خاڵەی کە ئێستاکە وەکو خوێندنەوەی یەکەم لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە دەخوێنرێتەوە لەسەر ئەوە بوو کە جەنابی سەرۆک بارزانی لە ١٩٩٩/٣/١٠دا لە کردنەوەی خولی یەکەمی ساڵی هەشتەمی پەرلەمان باسی چەند خاڵێکی کرد سەبارەت بەو وەزعەی کە ئەم پرۆژانە چارەسەری دەکەن و داوای کرد بە سەقفێکی زەمەنی دیاریکراو بڕیارێکی بۆ دەربچێت وپرۆژەکان ئامادەیە و ئێستاکە ئەخوێندرێتەوە وئەدرێ بە لیژنەکانی تایبەتی هیواداریین لیژنەکانیشمان زوو ئەنجامی بدەن بۆ ئەوەی لە دانیشتنەکانی ئەمجارەماندا کۆتایی بەم سێ پرۆژەیەش بێنین، ئێستا جەنابی سکرتێر ئەو سێ خاڵەی بەرنامەی کارمان وەکو خوێندنەوەی یەکەم بۆ دەخوێنێتەوە، فەرموو.

بەڕێز فەرسەت ئەحمەد عەبدوڵلا/سکرتێری ئەنجوومەن:

بسم الله الرحمن الرحيم

باسم الشعب

المجلس الوطني لكوردستان العراق

قانون

المفقودين في حملات الابادة الجماعية

لشعب كوردستان ـ العراق

رقم ( ) لسنة ١٩٩٩

المادة الاولى ـ تشمل احكام هذا القانون المفقودين في الحالات التالية:

١ـ المفقودون خلال حملة تهجير الكورد الفيليين من قبل حكومة العراق المركزية سنة ١٩٨٠ ويعتبر ١٩٨٠/١٢/٣١ تاريخاً لاعلان فقدانهم وإن التحري عن مصيرهم قد استنفذت وسائله ومدته وغايته بمضي اربع سنوات على فقدانهم.

٢ـ المفقودون خلال حملة إبادة الكورد البارزانيين من قبل حكومة العراق المركزية سنة ١٩٨٣ ويعتبر ١٩٨٣/١٢/٣١تاريخاً لاعلان فقدانهم و إن التحري عن مصيرهم قد استنفذت وسائله ومدته و غايته بمضي اربع سنوات على فقدانهم.

٣ـ المفقودون خلال حملة إبادة اهالي مدينة حلبجة الشهيدة بالاسلحة الكيمياوية من قبل حكومة العراق المركزية في ١٦/٣/١٩٨٨ ويعتبر يوم الكارثة تاريخاً لاعلان فقدانهم وإن التحري عن مصيرهم قد استنفذت وسائله ومدته و غايته بمضي اربعة سنوات على فقدانهم.

٤ـ المفقودون خلال حملة الابادة المسماة بالأنفال في سنة ١٩٨٨ ويعتبر ٣١/١٢/١٩٨٨ تاريخاً لاعلان فقدانهم و إن التحري عن مصيرهم قد استنفذت وسائله و مدته و غايته بمضي اربع سنوات على فقدانهم.

٥ـ المفقودون خلال انتفاضة آذار ١٩٩١ و الهجرة المليونية التي تلتها و يعتبر ٣١/١٢/١٩٩١ تاريخاً لاعلان فقدانهم وإن التحري عن مصيرهم قد استنفذت وسائله ومدته و غايته بمضي اربع سنوات على فقدانهم.

المادة الثانية:

أـ يعتبر مضي المدد المنصوص عليها في المادة الاولى قرينة على موت المفقود المشمول بهذا القانون حكماً.

ب ـ إذا كانت الزوجة هي المفقودة وصدرت الحجة بوفاتها حكماً فلا يجوز لزوجها الزواج بأختها أو بمن لايجوز الجمع بينها وبين زوجته حتى يتبين مصيرها.

المادة الثالثة:ـ

أـ تصدر المحكمة المختصة حجة وفاة للمفقود المشمول بهذا القانون بناءً على طلب مقدم من احد اقربائه لحد الدرجة الرابعة بعد استحصال استشهاد من الجهة الادارية المختصة يؤيد و يحدد شمول المفقود بأحدى الحالات الواردة في المادة الاولى من هذا القانون.

ب ـ في حالة عدم وجود ذوي الشأن من الدرجات المذكورة في الفقرة(أ) فلكل ذي المصلحة أو جهة حكومية حق طلب اصدار حجة الوفاة وفق ما جاء اعلاه.

المادة الرابعة:ـ تكون محكمة محل إقامة طالب حجة الوفاة أو محل وجود الجهة الحكومية طالبة الحجة هي المحكمة المختصة بإصدار حجة وفاة المفقود المشمول بهذا القانون.

المادة الخامسة:ـ يعتبر يوم صدور حجة الوفاة تاريخاً لوفاه المفقود المشمول بهذا القانون حكماً، وعلى زوجة المفقود ان تلتزم بالعده الشهرية البالغة اربعة اشهر وعشرة ايام من تاريخ صدور الحجة.

المادة السادسة:ـ في حالة ثبوت تحقق حياة المفقود بعد صدور حجة وفاته فتسري بحقه احكام المادة الاولى من قانون الاحوال الشخصية رقم (١٨٨) لسنة ١٩٥٩ المعدل و الاحكام الواردة في قانون رعاية القاصرين رقم (٧٨) لسنة ١٩٨٠.

المادة السابعة ـ

أـ تخضع حجة الوفاة الصادرة بموجب هذا القانون لطرق الطعن المنصوص عليها في الفصل الثاني والمادة (٢١٦) من قانون المرافعات المدنية رقم (٨٣) لسنة ١٩٦٩المعدل.

ب ـ تستثنى حجة الوفاة الصادرة بموجب هذا القانون من احكام التمييز الوجوبي التي تضمنتها المادة (٣٠٩) من قانون المرافعات رقم (٨٣) لسنة ١٩٦٩ المعدل.

المادة الثامنة ـ

١ـ يستوفي رسم قدره ديناران عن تسجيل حجة الوفاة الصادرة بموجب هذا القانون.

٢ـ تعفى حجة الوفاة الصادرة من رسم الطابع والغرامة المنصوص عليها في القوانين النافذة.

٣ـ يعفى القسام الشرعي أو القانوني المنظم استناداً لحجة الوفاة الصادرة بموجب هذا القانون من الرسوم العدلية.

المادة التاسعة ـ لايعمل بأي نص قانوني يتعارض واحكام هذا القانون.

المادة العاشرة ـ على وزارة العدل و الداخلية اصدار التعليمات اللازمة لتنفيذ هذا القانون كل حسب اختصاصها.

المادة الحادية عشر ـ على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الثانية عشر ـ ينفذ هذا القانون من تاريخ صدوره و ينشر في الجريدة الرسمية.

جوهر نامق سالم

رئيس المجلس الوطني لكوردستان العراق

الأسباب الموجبة

لقد كانت سياسة القهر والقمع والتصفية العرقية ضد الكورد هو النهج المتبع منذ العقود السحيقة الموغلة في القدم ولم تكن الحضارة البشرية وتطورها كفيلة بالحد منها أو إيقافها كما لم يكن لقبول الدول والحكومات الحاكمة لكوردستان في الأمم المتحدة والمنظمات الدولية الأخرى، ولا لصدور لائحة حقوق الإنسان والعهود والمواثيق الدولية الأخرى ذات العلاقة، من أثر على إلغاء هذه السياسة أو النهج أو التخفيف منها وبلغت هذه السياسة ذروتها في كوردستان العراق في العقود الثلاثة الأخيرة حين حولت كوردستان العراق إلى حقل تجارب لأسلحة الإبادة الجماعية المحرمة دولياً كأول سابقة في تاريخ البشرية تستعمل إحدى الدول سلاحاً كيمياوياً محرماً في حملة إبادة جماعية ضد شعبها، وذهب ضحيتها الآلاف وهو ما حدث في حلبچة الشهيدة، وغيرها من مناطق كوردستان، سبقتها قبل ذلك حملات تهجير واسعة للكورد الفيليين بعد أن جردوا من الوثائق التي تثبت هويتهم وأسقطت عنهم الجنسية العراقية، وأختفى الآلاف منهم، ولقد توجت حملات الإبادة هذه بحملة همجية لتصفية الكورد البارزانيين حيث أختفى فيها آلاف عديدة وتلتها حملات أكثر شمولاً وهي ما سميت بحملات

الأنفال التي طالت أكثر من(١٨٣)ألف شيخاً وإمرأة وشاباً وطفلاً، وأخيراً وليس آخراً كانت حملة إعتقال أعداد كبيرة من المواطنين وقعوا في أيدي قوات السلطة المركزية في بغداد بعد الأنتفاضة وخلال الهجرة المليونية ولم يكشف عن مصير ضحايا الحملات المذكورة لحد الآن.

وأمام هذا الواقع المرير تراكمت آلام ومعاناة من تبقى من عوائل الضحايا وأقاربهم على قيد الحياة، وكانوا أمام إشكالات قانونية وشرعية بحاجة إلى تبسيط وحل ومعالجة، ونظراً لأن الحلول القائمة بموجب القوانين النافذة تتسم بكثرة الإجراءات وطول مسالكها ولكثرة عدد الضحايا ومعاناتهم النفسية وأوضاعهم الخاصة، كانت الحاجة ماسة لتشريع قانون لتبسيط الإجراءات، ولايتعارض في نفس الوقت مع أحكام الشريعة الإسلامية والمبادئ الاساسية القانونية، ويختصر مسالك المراجعات ويبسط الإجراءات، بما يضمن تخفيف العناء والمعاناة عن ذوي الشأن، عليه شرع هذا القانون.

ئەم پرۆژەیە لەم بەڕێزانەوە هاتووە (ئەحمەد سالار، شەفیق ئەمین، محەمەد ئەمین مەولود، زاهر محەمەد، شێخ محسن، ئەکرەم عزەت، سیروان کاکەیی، عەبدولخالق زەنگەنە، مەلامحمود دێرشەوی، رەقیب حسێن مەلا، محمد تاهیر زین العابدین، ئەکرەم عاشور، مەلا هادی، سەلام کەریم خان، محەمەد سەعید یەعقوبی، مەلا تەلحە، شمائیل ننو، طە محمد طە، عثمان دزەیی، د.ناسح غەفور).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس بۆ جەنابی سکرتێر خاڵی دووەم فەرموو بخوێنەوە.

بەڕێز فەرسەت ئەحمەد عەبدوڵلا/سکرتێری ئەنجومەن:

بسم الله الرحمن الرحيم

باسم الشعب

المجلس الوطني لكوردستان العراق

رقم القرار:

تاريخ القرار:

«قرار»

استناداً لاحكام الفقرة «١» من المادة «٥٦» من القانون رقم «١» لسنة ١٩٩٢ وقرار المجلس الوطني لكوردستان العراق رقم «٢٣» في ٧/١٠/١٩٩٢ وبناءاً على ما عرضه العدد القانوني من اعضاء المجلس الوطني استناداً لاحكام المادة «٧١/١» من النظام الداخلي للمجلس/ المعدل، شرّع المجلس الوطني لكوردستان العراق بجلسته المنعقدة في / /١٩٩٩ مايلي:

اولاً: الغاء قراري مجلس قيادة الثورة (العراقي) المرقمين (٨٥٩ و ٣٢) الصادرين على

بەرێز حوسێن عەلی کەمال:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رابعاً: على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القرار.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

چ تێبینیەک لەسەری هەیە؟ دەیخەینە دەنگ دانەوە، کێ لەگەڵە ؟ سوپاس ، کێ لەگەڵ نیە؟ بەتێکرای دەنگ پەسەند کرا.

بەرێز حوسێن عەلی کەمال:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خامساً:ينفذ هذا القرار من تاريخ صدوره وينشر في الجريدة الرسمية.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

چ تێبینیەک نیە لەسەرئەم ماددەیە؟ دەیخەینە دەنگ دانەوە، کێ لەگەڵە ؟ سوپاس ، کێ لەگەڵ نیە؟ بەتێکرای دەنگ پەسەند کرا، هۆکارە پێویستەکەش هەمان هۆکاری پێشوو ترە لەگەڵ ئەو چاکردنە کەلەسەری کراوە، بۆیە وەکو بریار دەیخەینە دەنگ دانەوە کێ لەگەڵە؟ کێ لەگەڵ نیە ؟ بەتێکرای دەنگ پەسەند کرا ،سوپاس، سوپاستان دەکەین بۆ ئەو بریارەی کەداتان، چونکە وەکو ئاگادارن ئەو بریارە کە ئەورۆ درا دەروازەیەکی کردەوە بۆ پەرلەمان و حکومەتی کوردستان کە بازوی لێ هەڵماڵن بەو یاساو بریارانەدا بچنەوە کە بۆ بەعەرەب کردن یان بۆنی بەعەرەب کردنی لێ دێت. دیسان جارێکی تر لێرەوە سوپاسی جەنابی سەرۆک بارزانی دەکەین چونکە ئەگەر جەنابیان لەکردنەوەی ئەوخولەدا ئەو رێنماییانەی نەکردبایە لەوانەبوو ئێمە هەموومان ئاوها زوو دەست و بردمان نەکردبا و ئەو بابەتەمان چارەسەر نەکربا. چونکە ئەوە بابەتێکە لەراستیدا پەیوەندی بەئایندەو ئەمرۆی کوردستانەوە هەیەو زامێکە ولەمێژەوە میللەتەکەمانی پێوەی ئەتلێتەوە بۆیە جارێکی تر سوپاسی ئێوە دەکەین وهەروەها سوپاسی هەموو ئەو برادەرانەی لەدام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێم کەلەدەرکردنی ئەم یاسایە بەشدار بوون بەتایبەتی پسپۆر و شارەزاکانمان هیوا دارین ئەو یاسایە ببێ بەبنەمایەکی چاک بۆ ئەوەی بتوانین کاری باشتر لەم مەیدانە ئەنجام بدەین . جارێکی تر سوپاسی ئەو هەوڵەتان دەکەین کەداتان بۆ دەوڵەمەند کردنی ئەو دوو بریارە.

دوای پشوو

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دێینەوە سەر خاڵی یەکەمان چونکە دوامان خست بوو .کە گفتوگۆکردنە لەسەر پێشنیاری یاسای بزر بووەکان لەهەڵمەتەکانی بەکۆمەڵ لەناو بردنی گەلی کوردستانی عێراق.ئێستا دەست دەکەین بەو پرۆژەیە فەرمون.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قانون

المفقودين في حملات الابادة الجماعية

لشعب كوردستان ـ العراق

رقم ( ) لسنة ١٩٩٩

المادة الاولى :ـ تشمل احكام هذا القانون المفقودين في الحالات التالية :

١ـ المفقودون خلال حملة تهجير الكورد الفيليين من قبل حكومة العراق المركزية سنة ١٩٨٠ ويعتبر ١٩٨٠/١٢/٣١ تاريخاً لاعلان فقدانهم وإن التحري عن مصيرهم قد إستنفذت وسائله ومدته وغايته بمضي اربع سنوات على فقدانهم.

٢ـ المفقودون خلال حملة إبادة الكورد البارزانيين من قبل حكومة العراق المركزية سنة ١٩٨٣ ويعتبر ١٩٨٣/١٢/٣١تاريخاً لاعلان فقدانهم و إن التحري عن مصيرهم قد إستنفذت وسائله ومدته و غايته بمضي اربع سنوات على فقدانهم.

٣ـ المفقودون خلال حملة إبادة اهالي مدينة حلبجة الشهيدة بالاسلحة الكيمياوية من قبل حكومة العراق المركزية في ١٩٨٨/٣/١٦ ويعتبر يوم الكارثة تاريخاً لاعلان فقدانهم وإن التحري عن مصيرهم قد إستنفذت وسائله وحدته و غايته بمضي اربعة سنوات على فقدانهم.

٤ـ المفقودون خلال حملة الابادة المسماة بالأنفال في سنة ١٩٨٨ ويعتبر ١٩٨٨/١٢/٣١ تاريخاً لاعلان فقدانهم و إن التحري عن مصيرهم قد إستنفذت وسائله و مدته و غايته بمضي اربع سنوات على فقدانهم.

٥ـ المفقودون خلال انتفاضة آذار ١٩٩١ و الهجرة المليونية التي تلتها و يعتبر ١٩٩١/١٢/٣١ تاريخاً لاعلان فقدانهم وإن التحري عن مصيرهم قد إستنفذت و سائله ومدته و غايته بمضي اربع سنوات على فقدانهم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا چ تێبینی لەسەر ئەو ماددەیە هەیە؟

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسای هیچ تێبینی نیە، سوپاس

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەرگای گفتو گۆ لەسەرئەو ماددەیە دەکەینەوە، شێخ یەحیا فەرموو.

بەڕێز یەحیا محەمەد عبدالکریم بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو ماددەیە بە پێنج برگە هاتووە پێشنیار دەکەم برگەیەکی تری بۆ زیاد بکرێت، دەربارەی هەندێ

ون بوومان هەیە پێش ساڵی ١٩٨٠ دوو کۆمەڵمان هەیە زۆر ئاشکراو زەقن کۆمەڵێکیان لە هەندێ گەنجی هەڵخەڵەتاو کە لەگەڵ (قالە تەگەرانی) ڕۆیشتون کە زیاتر لە ٨٠٠، ٩٠٠کەس دەبوون، جگە لەمەش لە ماوەیێکی تر لە دوای شکستی شۆڕشی ئەیلول لە و ماوەیەی کە ١٠ کیلۆمەتری سەر سنورەکان بە ناوچەیەکی حرام کراو داندرا بوو کەنابێ ژیان و جولەی تێدابێت لەو ماوانەدا لەو ناوچانە خەڵکێکی زۆر بەدیل گیران جا چ لەقاچاخچی و چ لەشوان و خەڵکی هاموو شۆکەر و دانیشتوان بەشێکیان هەر بە تەیارەش گوێزرانەوە هەندێکی تریان بە سەیارە، ئەو ڕۆیشتنەی ڕۆیشتن نەگەرانەوە و هەموویان شوێن بزرن پێشنیار دەکەم کە پێش سالانی ١٩٧٩بکرێتە برگەیەک تاکو ٧٩/١٢/٣١ هەرچی ون بوومان هەیە بیگرێتەوە.سوپاس

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، فەوزیە خان فەرموو

بەڕێز فەوزیە عەزەدین ڕەشید:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گومان لەوەدا نیە کە ئەم یاسایە یاسایەکی زۆر چاکەو لە کێشەی کۆمەلایەتی پاشماوەی ئەنفالەکان کەم دەکاتەوە و سودێکی باشی لێ دەکەن بەلام من لەو یاسایە مەترسیەکم هەیە ئەویش ئەوەیە ئەگەر ئەو بڕیارە دەرچێ و ئێمە خۆمان ئەو بڕیارە دەرکەین و دان بەوە دا بنێین کە ئەوانە نەماون ،من وای بۆ دەچم کە بەم یاسایە دۆسییەی ئەنفال وکۆمەڵ کوژی دادەخرێ، لەرووی سیاسیەوە لەبەرژەوەندی کێشەکەی ئێمەدا نییە بەڵکو ئێستا کاتی ئەوەیە کە ئێمە پتر داکۆکی لێ بکەین و وەک وەرەقەیەکی گوشار هەموو دەم بە رووی ڕژێمدا دەینەوە و لێژنەیەک لەپەرلەمان بێ لە حکومەت بێت ناویان تۆمار بکرێت و شتی چاکیان بۆ بکرێت و بدرێتە ڕێکخراوە بیانیە خێرخوازەکان بۆئەوەی لەرێگای دادگای نێو دەوڵەتییەوە یان لەرێگای هەر کەسێکی تر بێت پاشە رۆژ رژێمی بەغدای لەسەر تاوان بار بکرێت، تەنها مەترسیەکەم لەوەدایە ئەو دوسییە دانەخرێ، بەدەرکردنی ئەو یاسایە، ترسیشم لەوەیە ئەگەر تەنها کەسێکیش لەوانە مابن لە رووی کۆمەلایەتیەوە لەوانەیە رژێمی دکتاتۆری بەغدا بیکوژێ، ئەوەش تاوانێکی مرۆڤایەتیە ، بەلام لەرووی کۆمەلایەتیەوە کارێکی چاکە چونکە بەراستی کێشەیەکی زۆری پاشماوەی ئەنفالەکان کەماون چارە دەکات ، ئەگەر لە هۆکاری پێویستیش بێت برگەیەکی بۆ زیاد بکرێ وتیایدا بگوترێ ئەو مەلەفە دانەخرێت تەنها ئەوە تێبینیەکەم بوو زۆر سوپاس

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازانم ئەو بابەتانە بەو شێوەیە بخرێتە روو ئێوە ئەندامی پەرلەمانن! کەس هەیە واز لە مافی خۆی بینێت، کەس هەبوو بەکەسێکی تر بڵێ تۆ دۆسییەی خۆت داخەو باسی مەکە ؟، لەشەری جیهانی یەکەم جولەکەکان لەناو بردران ئێستاش بەدەیان ڕێکخراو بەدوایەوەن، لەگەڵ ئەوەی کە ئەڵمانیا بەراشکاوی دانی بەو تاوانەدا ناوە و مانگانە برێکی پارەیان پێدەدەن ئێستاش رۆژ نییە

مەلەفەکەیان نەکرێتەوە ،کەس نیە واز لە مافی خۆی بێنێت کەسیش نەی گوتووە مەلەف داخەن بەپێچەوانەوە ئەوە لایەنێکی شەرعی کۆمەلایەتی یاسایی چارەسەر دەکات هەروەها دەرگاکەی کردۆتوە کە ئێمە زیاتر ئەو مەلەفەی تێدا بکەینەوە . هەر بۆ نمونە کابرایەک برای دەکوژرێ بابی دەکوژرێ واز لە مافی خۆی دێنێ؟ ئەویش وازی لێ بێنی کەس و کاریشی وازی لێ بێنی (حق العام)مافی گشتی وازی لێنایەنێ بۆیە تکایە ئەو ئەگەرانە مەخەنە ئەو پرۆژانە لەبەر ئەوەی ئەم پرۆژانە تەواوە، بەپێچوانەوە ئەوە دەرگایەکی گەوەرەی داخراوی کردەوە، کاک فرەنسۆ.

بەڕێز فـــــرەنســــــۆ تـۆمــــــا هـەریری:

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــومــــــەن:

نازانم ئەوە خاڵ بەخاڵ باس دەکرێت یان هەمووی بەیەکەوە؟

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــومــــــەن:

نەخێر ئەوە ماددە بەماددە باسی دەکەین

بەڕێز فـــــرەنســــــۆ تـۆمــــــا هـەریری:

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــومــــــەن:

لێرە شتێک لە یاد کراوە نازانم برادەران چۆن لەیادیان کردوە؟ شیخ وەسانان پێش هەڵەبجە بەساڵێک کیمیا باران کرا،لە ١٦/٤/١٩٨٧وەکو بلێیی بەعس تەلاقی خواردبێ کە هەموو جارێک لە ١٦ی مانگ کیمیا بەکار بینی لە ١٦/٤/٨٧ شێخ وەسانان تقریبا لە نێو بردرا ئێستاش چارەنووسیان دیار نیە، لەبەر ئەوە پێش هەڵەبجە دەبێ خاڵێک بۆ شێخ وەسانان دابندرێ .سوپاس

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــومــــــەن:

لە راستیدا ئەگەر بەمە دا برۆین دەبێ هەموو گوندەکانی کوردستان بنووسین لە شوێنێک ٥٠ ، ٦٠ کەس کوژراون ئاماژەی بۆ بکەین، جاوابزانم ئەوە لەلایەن پسپۆرانەوە زۆر باس کرا لەو دانیشتنانەوە تەنها ئەو شوێنانە دەست نیشان کران، کە کۆمەڵ کوژی گەورەیان لێ کراوە.

بەڕێز فـــــرەنســــــۆ تـۆمــــــا هـەریری:

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــومــــــەن:

شێخ وەسانانیش کۆمەڵ کوژی لێ کرا.

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــومــــــەن:

بەڵێ دەزانم ، لەشوێنانی تریش کۆمەڵ کوژی کراوە، گوند خاپور کراوە ٦٠.٥٠ لاشەی تێدا بیندراوەتەوە لەراستیدا نازانم چۆن چارەسەری ئەوە بکەین؟، یان دەبێ هەموو دێیەکان بنووسین کەکیمیا باران کراون یان بەناوی شاڵاوەکانەوە دیاری بکرێت، زۆر باس کرا ئەگەر وابکەین دەبێ هەموو گوندەکان بنووسین.

بەڕێز فـــــــرەنـســــــۆ تـۆمــــــا هـەریری:

بەڕێز ســـــــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــــەن:

نازانم ئەگەر باسی شێخ وەسانان کراوە یان نا چونکە من لەوێ نەبووم

بەڕێز ســـــــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــــەن:

بەڵێ باسی ئەو بابەتانە کرا ،بیرۆکەکە بەو شێوەیە بوو کە ئێمە بەشێوەیەکی گشتی ئەو کۆمەڵ کوژیە دیاری دەکەین ، ئەگەر بگەڕێینەوە خۆ جەنابیشت دەزانی لە شۆڕشی ئەیلولیش کۆمەڵ کوژی کرا خەڵکێک هەیە لە شۆڕشی ئەیلولەوە بزرە و گیراوە ئێستاش نازانین چی بەسەر هاتووە، واتا ئەو حاڵەتانە وردەکاریەکەی زۆرن، بەو مانایە نییە کە ئێمە دەستمان لە شێخ وەسانان شوشتبێ،بە رای من ئەو بابەتە ئەگەر وردی کەینەوە زۆری دەوێ، مەلا هادی

بەڕێز مــــــەلا هادی خـــضـــــر کـــــوێخــــــا:

بەڕێز ســـــــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــــەن:

ماددەکە وەکو هاتووە زۆر بەرێک و پێکی هاتووە، بەلام پێشنیار دەکەم لەگەڵ ئەوە کە دەڵێ (ویعتبر ١٢/٣١ تاریخاً لإعلان فقدانهم...اخ) لەکۆتاییەکەی ئەوە زیاد بکرێ (و کما یقرره الشریعة الاسلامیة)یان (حسب الشریعة الاسلامیة)یان (بمقتضی الشریعة الاسلامیة) بەئیعتبار بریارەکە لەسەر رێگایەکی ئسلامی کراوە ،ئەوەش لەهەر پێنج برگەکەدا زیاد بکرێ . سوپاس.

بەڕێز ســـــــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــــەن:

یەکێ لە بنەماکانی یاسادانانی ولاتانی ئێمە فقهی ئیسلامیە ، لەبەر ئەوە پێویست ناکات ئاماژەی بۆ بکەین ، بۆیە ئەگەر وا برۆین دەبێ لە هەموو یاساکاندا بلێین بەپێ شەریعەتی ئیسلامی، کاک سیروان فەرموو.

بەڕێز ســـــەرتیپ مـــــحـــــمـــــد حـــــوســـێن:

بەڕێز ســـــــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــــەن:

لەگەڵ ماددەکە دام و هیچ تێبینیم لەسەری نییە، بەلام لەسەر برگەی چارەم کە دەڵێ (المفقودون خلال حملة الابادة...)الحملە بکرێتە (الحملات) بەو پێیەی کە زۆرن نەک یەک حەملە.

بەڕێز ســـــــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــــەن:

سوپاس، کاک رەجەب فەرموو.

بەڕێز رەجـــــەب شــــــەعــــــبـــــــان تـەیـب:

بەڕێز ســـــــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــــەن:

لەراستیدا ئێمە هەموومان لەگەڵ ئەو یاسایەداین چونکە وەکو دەڵێن گرنگترین یاسایە کەمتر نیە لە جاردانی فیدراڵی و یاسای دەزگای شەهید چونکە وەکو دەڵێن گرفتێکی کۆمەلایەتی گەورە بۆ ئێمە چارەسەر دەکات ئەوە یەک، دووەم، ئەوە دەست پێکەکە کە ئێمە هەموو دەمێک داوا لە رژێمی بەغــــدا یان UN بکەین کە چارەنووسی ئەوانەمان بۆ دیاری بکەن یان رێگایەکی

چارەسەری بۆ ئێمە دابنێن یان ئەوانە قەرە بوو بکرێنەوە زۆر شتی تر دەتوانین بۆ ئەو لیقەوماوانە بکەین، ئەوە لایەک لایەکی تر گرفتێکی گەورەی کۆمەلایەتی بۆ ئێمە چارە سەر دەکاتن بەوەی هەروەک شەریعەتی ئیسلامیش هانی ژن هێنان دەدات لەبەر ئەوی تاکو فەسادی کۆمەلایەتی نەکەوێتە ناو میللەتی ئێمەوە، سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک شێخ عەفان فەرموو

بەرێز شێخ عەفان عوسمان نەقشبەندی:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

حەز دەکەم قسەکانم زۆر دوو بارە نەبنەوە، ساڵی ١٩٨٧لە هەڵەبجە نزیکەی ٣١٠کەس ون بوون ١٢٩کەسیان لاشەکانیان دۆزرانەوە بەلام ئەوانی تر بە ناو دیارن کە ون بوون منالن و ژن و پیر و لاون هیوا هەیە خۆی ماوە بەلام خێزانەکەی ون بووە بەپێچوانەوەش، لەوانەیە کەسێ لەوانە ئەو برگەیە بخوێنێتەوە بلێ ئەوە من ناگرێتەوە ئەگەر بەگشتی باس بکرێ ئەوانەش زۆرن ٣٠٠،٤٠٠ کەس دەبن سەدوو سییەکیان لاشەکانیان دۆزراونەتەوە لەیەک شوێندا دوریش نیە کە ئەوانی تر لە شوێنێکی تر کوژرابن و شاردرابنەو.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێخ عەفان باسمان کرد گوتمان ئەوە یاسایە سابیقەی یاسایش وەکو برادەرانیش ئاماژەیان پێدا پێوانەیە، ئەگەر داخلی ئەو درێژەپێدانەبین شتمان زۆرە چەند جار باسمان کرد

بەرێز شێخ عەفان عوسمان نەقشبەندی:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەوانەیە کەسێ بیت بلێ ئەوە هی ساڵی(١٩٨٨)ە ئێمە ناگرێتەوە

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەلێ بەلام ئەوە وەکو پێوانەیە با دام و دەزگاکانی ئێمە لەسەری برۆن پێمان ناکرێت هەموو گوندێک لێرە دابنێین.

بەرێز شێخ عەفان عوسمان نەقشبەندی:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جگە لەو کەسانەی کە دیارن لە ناوباخ و زراعەتدا گیراون و بەهەلی کۆتەر بردران دوانیان خرابوونە خوارەوە لەوانەش ٦٠ کەس ناوەکانیان دیارن کە مفقودن.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەسەدەها خەلکی ئێمە بەو شێوەیە بێ سەرو شوێن پێشمەرگەمان هەیە خەلکمان هەیە گوندمان هەیە بۆیە ئێمە ناتوانین حالەت بەحالەت بیانووسین، ئەوانە کۆمەل کوژی گەورەن لە مەلەفاتی نێودەولی جێگیر بووە ئەو حالەتانەی تر دوو حالەتمان هەیە یان بە قیاس لەسەری دەرۆن ئەلێ من

لەو ساڵە وام لێ هاتووە دەزگاکانمان لەسەری پێوانە دەکەن، یان ئەگەر بەباشی دەزانن بۆ ئەو وردەکاریانەش پرۆژەیەکی تر پێشکەش بکەن تا چارەسەری بکەین ناکرێ ئێمە لە یاسایەکدا هەموو دێیەکانی کوردستان جێگیر بکەین.

شێخ عەفان عوسمان نەقشبەندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر ناوی دێیەکانیش نەنووسین دەکرێ ناوی ساڵەکان بنووسین

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ناکرێ چونکە ساڵ نییە کوردی تێدا کۆمەڵ کوژنەکرابێ، ئەوەتە ئەمرۆ یادی مەرگەساتی قەلادزێیە، چەند کەس لەقەلادزێ کوژران؟ چەند کەس شوێن بزرن؟پەرش و بڵاو بوونەتەوە کەس نازانێ چییان بەسەر هاتووە ، بایاساکەمان نەبێتە دارشتن. مامۆستا مەلا محسن فەرموو

بەڕێز مەلامحسین خالید موفتی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە لەماددەی یەکەمدا وەکو لیژنەی کاروباری ئیسلامی رامان وایە ئەو وشەیەی (اعلان)هەڵگرین چونکە بنەمای یاسا بەپێی شەریعەتی ئیسلامی چارەسەری هەر کێشەیەک بکا یان لە رێگەی اعلانەوە یان لەرێگای فقدانەوە دەکرێ،ئێستا لیرە رێگای فقدان هەڵبژێردراوە بۆ ئەوەی بنەمای یاساکەی لەسەر دابندرێ لەبەر ئەوە پێویست بە وشەی اعلان ناکات. جەخت دەکەینە سەر ئەو رایەی کە دەڵێ (حملە) نەبێ (حملات) بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا ئەگەر وڵامێکی ئەندامان بدەنەوە.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سەبارەت بە فەرموودەی شێخ یەحیا وابزانم کاک فرەنسۆش ئاماژەی بۆ کرد، هەر وەک جەنابتان فەرمووتان بەهەزاران کارەسات رووی داوە ئەم یاسایە بۆ ئەو کۆمەڵ کوژیانەیە کە لەمەلەفاکانی دەوڵەتان جێگیر بووە، سەبارەت بە ئەوەندە کەسە لەوێ ولەوێ کوژراون ئەوە یاسای باری کەسی و چاودێری قاسرین چارەسەری کردوە و ئاماژەشمان بۆ کردوە، یاسای باری کەسی ژمارە (٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، ویاسای چاودێری قاسرینی ژمارە (٧٨)ی ساڵی ١٩٨٠لەمادده (٦)ی دا هاتووە ئەوانە دەتوانن سەردانی دادگا تایبەتمەندەکان بکەن و بەپێی ئەو یاسایانە دەتوانن حجەتی وەفات دەر بکەن.سەبارەت بەوەی مەلا هادی فەرمووی کە شەریعەتی ئیسلامی ئاماژە پێ بکەین ،دیسان ئاماژەی پێکراوە ئێمە گوتومانە هەر دەقێک لیرە نەهاتبێ دەگەڕێینەوە بۆ یاسای باری کەسی، مادده (١)یش لەیاسای باری کەسی دەڵێ ئەگەر هەر دەقێک لەو یاسایەدا نەهاتبێت ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ شەریعەی ئیسلامی ، ئەوە دەقمان هەیەو چارە سەر کراوە پێی ناوێ ئێمە

جارێکی تر دووپاتی بکەینەوە وبڵێین (مع مراعات الشريعة الإسامية)،سەبارەت بەوەی کاک سیروان کاکەیی ئێمە پشگیری دەکەین کە وشەی (حملە) بکرێتە(حملات)، دەیکەینە حملات. سەبارەت بەوەی شێخ محسن فەرمووی یاسا چارەسەری یاسا دەکات لە یاسای باری کەسی هاتووە (الاعلان عن فقده لمدة اربع سنوات)ئێمە ئەو ماوەیەمان بە مثابەی ئەو یاسایەدا ناوە ئێمە ئەو اعلانەمان لەسەر رۆشنایی یاسای چاودیری کۆمەلایەتی داناوە و زۆر پێویستیشە بمێنێت (الاعلان عن فقد المفقود)لەو ماوەیەی کەدامان بەو پیبە سەردانی دادگا دەکات و حجەتی وەفاتی بۆ دەردەهێنن بەپێی ئەو بریارە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێخ یەحیا بەدوا داچونێکی هەیە فەرموو

بەرێز یەحیا محمد عەبدولکەریم بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ماددەکە دەڵێت (تشمل احكام هذا القانون المفقودين في الحالات التالية)بەتەوای دەست نیشانی دەکات ، لێرە ئەگەر ئاماژە بەو کۆمەڵە کەسەی کە لەسەر سنورەکان ون بوون لەکاتێکدا کە رژێم دەیانی گرت و دەی گواستنەوە یان بە تەیارە یان بە شتی تر ئەوە پێش ۱۹۷۹،ئەوەش بکریتە قۆناغێک ئەمە یەک دووەم بۆ ئەو حالەتانەی کە برادەران ئاماژەیان بۆ کرد بۆ نمونە برگە یەک کەدەڵێ تا ۱۲/۳۱ بۆ برا فەیلیەکان لەوانەیە هەندێ برا فەیلیمان هەیە دوای ۱۹۸۰ ئەو کارەساتەی بەسەر هاتبێ بەگوێرەی ئەو مێژوە نای گرتەوە جا ئەگەر بکرێت لەهەموو برگەکان ئەگەر حالەتێک هەبێت لەو جۆرانەی هەروەک برا فەیلیەکانم بەنمونە بۆ هێنانەوە واتا ئەگەر کارەساتێک لەپاش یان لەپێش ئەوانەدا هەبێ جێگیر بکرێت واتا ئاماژەی پێ بکرێت ئەگەر لە (اسباب موجبە)ش بێت بۆ مێژوەکەی. هەروەها بەر لە کارەساتی هەڵەبجە بەساڵێک شوێنانی تر بۆم باران کراون، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا فەرموو.

بەرێز مەلا محەمەد تاهیر محەمەد زین العابدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سەبارەت بە وشەی اعلانەوە کەلێژنەی یاسا دەفەرموون ، بنەمای ئەو یاسایەی کەبۆ بزر بووە دوو بنەمای هەیە بنەمای (اعلان) هەیە وبنەمای فقدان هەیە بنەمای اعلان یاسای عێراقی لە یاسای چاودیری کۆمەلایەتی باسی اعلانی کردوە کە دادگا دەیکات، یاسای باری کەسی میسری لەهەمان کات باسی اعلانی کردوە بەلام لە ساڵی ۱۹۲۹ لێی پاش گەز بۆ وەو کردی بە فقدان ئەگەر بێتو بەاعلان بیکەین ئەوە لەو رۆژەوە دەبێت کە دێتە دادگا، کەچوە دادگا ئافرەت سەردانی دادگای کرد ئەو رۆژە دادوەر اعلانی دەکات(وتبدء المده من)ئەو رۆژەی کە دەروا بۆ لای دادوەر بۆ

لایەنە شەرعیەکەی هەروەک وتم دوو بنەمای هەیە جا فقهی ئەو یاسایەش فقهی ئیسلامیە ئەگەر لەسەر بنەمای اعلان بڕۆین ئەوە لەو ڕۆژەوە دەبێت کە کەسەکە دەچێتە دادگا هەر لەو ڕۆژەوە دەبێ ماوەی چوار ساڵەکەی بۆ دابندرێ. بەلام ئەگەر فقدان بێت (فقدان محقق)ئەوە تەواوە مادده بەماددەی ئەو یاسایە هەر وەک ئێمە کۆمەڵگایەکی ئیسلامین هەروەک کاک محەمەد فەرمووی لە چوارچێوەی فقهی ئیسلامی دەرنەچوە چونکە سەرچاوەکەی ئێمە ئیسلامە کە گونجاوە لەگەڵ حاڵی ئێمە ، سوپاس

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا فەرموون:

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەگەڵ ڕێزم بۆ ڕای مەلا محەمەد تاهر اعلان (اعلان عن الفقد)دەقێکی یاساییە بۆ نمونە ئەگەر بڕۆینە سەر یاسای چاودێری قاصرین ئەو ئەگەر سوپابێت سەرباز بێت ئەوە وەزارەتی بەرگری اعلانی فقدی دەکات، ئەگر هێزی ئاسایشی ناوخۆ بێت ئەوە وەزارەتی ناوخۆ اعلانی بزربوونی (فقدی) دەکات، ئەگەر لەو دوانە نەبێت ئەوە دادگا اعلانی دەکات. ئێمە وازمان لەو شکلیاتە هێناوە، ئەو بڕیارە بۆ چارە سەری ئەو کێشانەیە کە کاک مەسعود فەرمووی، جا ئەو اعلانە (اعلان الفقدان)ماوەکانی ئەوەیە کە یاسای چاودێری قاسرین و باری کەسی دیاریان کردوە بۆ ماوەکەی ئەوەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک فرسەت فەرموو.

بەڕێز فەرسەت ئەحمەد عەبدوڵلا/ سکرتێری ئەنجومەن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەرای من لەحاڵەتێکی ئەوهادا پێمان خۆش بێت و پێمان ناخۆش بێت دەبێت ڕەچاوی یاسا داندراوەکانیش بکەین ، وەیاساکانی داندراوی ئێمە لەوانەیە لەسەر مەزەبێک ڕاڤەی کردبێت بەڵام هیچ سەرپێچیەکی شەرعی تێدانیە ، سەبارەت بە اعلان لەو حالەتەدا لە یاسایەکی داندراودا هاتووە، ئەوەش بە یاسایەکی داندراو دەژمێردرێ لەوێ بە شکلێک هاتووە لێرەش دەستمان پێوە گرتووە ئەگەر مخالفیش بێت ئەوە وەک هەموارێک دادەندرێ لەسەر ئەو یاسایە بە رای من هیچ گرفتی تێدا نیە.(ویعتبر ٣١/١٢/ تاريخا لفقدانهم...)ڕەچاوی یاسایەکی داندراومان کردوە ئەویش یاسای چاودێری قاسرینەو یاسای باری کەسیە بەرای من هیچ گرفتێکی تێدا نیە ، چونکە مامۆستا خۆشی گوتی دوو ڕووی تیدایە لایەنێک هەیە دەچنە مێژووی فقدانەوە لەیەنێکی تر هەیە دەچنە مێژووی اعلانەوە، لێرەدا ئێمە لایەنی اعلانمان گرتووە ئەوەی مامۆستا فەرمووی دەبێت لەمێژووی مراجعەتی دادگاوە بێت ئەگەر واش بێت ئەوە هەموارمان

کرد مێژوێکمان دانا دای نانێن کە مێژوی مراجعەتی دادگایە، وای دادەنێین ئەو مێژوە بەیاسا هاتووە رەچاوی ئەو مێژوە دەکەین سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تێبینی نەما؟ مادده (١) لەگەڵ ئەو هەموارەی کە لەسەری کرا واتا (حمله) دەبێتە (حملات) و لەگەڵ دارشتنەوەی دەیخەینە دەنگ دانەوە، کێ لەگەڵە؟ سوپاس، کێ لەگەڵ نیە ؟ بەتێکرای دەنگ پەسەند کرا. لە کردارەکانی کوشتن وقرو برو پاکتاوکردنی نەژادی کوردی جگە لەوانەی کە لە یاساکە باس کراوە مرۆڤ رستەیەک زیاد دەکات کە هەروەها بەدواداچوونی ئەم مەلەفە ئەرکی سەرشانی هەموو کوردێکی دڵسۆزە مادده دوو ئەوە لە هۆکاری پێویست ئەتوانین چارەسەری بکەین فەرمو کاک حوسێن.

بەرێز حوسێن عەلی کەمال:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الماده الثانیه:

أ ـ یعتبر مضي المدة المنصوص علیها في المادة الاولی قرینة علی موت المفقود المشمول بهذا القانون حکماً.

ب ـ إذا کانت الزوجة هي المفقود وصدرت الحجة بوفاتها حکماً فلا یجوز لزوجها الزواج بأختها أو بمن لایجوز الجمع بینها وبین زوجته حتی یتبین مصیرها.

ئەوە مادده دووە.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا فەرموو.

بەرێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی یاسا تێبینی نییە؟، سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک عەبدولخالق فەرموو.

بەرێز عەبدولخالق محەمەد رەشید زەنگەنە:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

«یعتبر مضي المدة المنصوص علیها في المادة الاولی قرینة علی موت المفقود» من بۆ جەمع و بۆ ئەوەی ئیستغلال نەکرێ بەهەڵە (قرینة علی وفاة المفقود) لە (موت)ـەکە ئەوە لە واقیعی بۆ ئەوەی بواری پاشەکشە (خط رجع)یەکمان هەبێت و لە برگەی «ب» (إذا کانت الزوجة هي المفقود وصدرت الحجة بوفاتها حکما) ئەوە لەوێش هاتووە (وفاتها حکما) و بۆ خوشکە (فەوزیە)ش ئاماژەی پێ دەدەم کە لێرانە ئەو جارەکە ئەڵێ (وفاه حکما) مانای ئەوەیە ئێمە مەلەفەکەمان دانەخستووە، لەبەر ئەوە من لەگەڵ وشەی (وفاة)دام نەک (موت)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک د.ناسح فەرموو.

بەڕێز د.ناسح غەفوور ڕەمەزان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

منیش یەکێک لە تێبینییەکانم ووشەی (موت) بوو بگۆڕردێ بە (وفاة)، دوو بەڕاستی من پێموانییە ئەم بڕیارە مەلەفەکە دابخات بە پێچەوانەوە جگە لەوە ئەگەر مەسەلەی مفقودین یان (وفاة) سەرانی ڕژێم لە چەندین بۆنەدا باسی ئەوەیان کردووە کە ئەمانە نەماون ئێمە ئەبێ ئەم کێشە کۆمەڵایەتییە ئەم کێشە مرۆڤایەتییە چارەسەر بکەین، بۆیە مەفروز بوو بەداخەوە هەر چەندە بڕیارەکەمان دواخراوەو درەنگ دێ بەڵام دیسان هەر جێی خۆیەتی، وابزانم بڕیارێکی باشە و پێویستە پەسند بکرێ و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک کانەبی فەرموو.

بەڕێز کانەبی عەزیز ئەحمەد دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەمان تێبینیم هەبوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

(موت) بکرێ بە (وفاة) جا بابزانین یاساناسەکانمان چی دەڵێن لەنێوان (موت) و (وفاة)، فەرموو کاک محەمەد.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی سکرتێر پێش ئێستا تێبینییەکی دا کە ئەمە (قوانین وضعی)یە یاسای باری کەسیی هەیەو ئەمەش لە یاسای باری کەسییەوە هاتووە (موت) نەهاتووە (وفاة)ە ئێمەش دامانناوە (موت) ئەوە یەک، ئینجا ئەگەر بچینە لایەنی زمانەوانیش وابزانم (وفاة) بۆ مردنی ئاسایی (موت)یش بۆ مردنی نائاسایی دێت، واتە کوشتنە یان مردنی بە کیمیایە، (موت) بۆ ئەوە دێت لەلایەنی زمانەوە و لیژنەی یاساش هەر لەسەر ڕای خۆیەتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەک تێبینی بۆ برادەران کە ئەو تێبینییەیان لە جێگای خۆیەتی باشە مرۆڤ لەسەر ئەو زاراوانە ڕابوەستێت ؟ برادەرانی لیژنەی یاسا دەڵێن ئێمە دەبێ ڕەچاوی یاساکانی تر بکەین ئەم پرۆژەیە کە ئێستا لەبەر دەستانە پەیوەندی بە یاسای باری کەسییەوە هەیە بێگومان پەیوەندی بە قاصرینەوە هەیە، دوو، لەوانەیە پەیوەندی بە یاساکانی تریشەوە هەبێت، بەڵام ئێمە ئێستا لێرە لە خەیاڵمان دا نەبێت، بۆیە لەم دوو یاسایە بەلانی کەم بەپێی یاساناسانی ئێمە ئەم زاراوانە بە

(موت) پێناسە کراوە وەکو برادەان لێکیان داوەتەوە لەوانەیە مرۆڤ زاراوەی تر دابنێ لەجیاتی ئەوە گرفتێکی یاسایی یان گرفتێکی شەرعی بێتە پێشەوە لەسەر ئەوەیە ئەگەر نا ئەڵێین هیچ لە وەزعەکە ناگۆڕێ جا ئەو برادرانەی ئەو پێشنیارەیان کرد ئەگەر رازین بەو رایە بۆ بیخەینە دەنگدانەوە؟ باشە سوپاس ماددەکە دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە؟ سوپاس، کێ لەگەڵ نییە؟ سوپاس، بە تێکرای دەنگ پەسەند کرا سوپاس، فەرموو کاک حوسێن.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

المادة الثالثة:

أ ـ تصدر المحكمة المختصة حجة وفاة للمفقود المشمول بهذا القانون بناء على طلب مقدم من أحد أقربائه لحد الدرجة الرابعة بعد استحصال استشهاد من الجهة الادارية المختصة يؤيد و يحدد شمول المفقود باحدى الحالات الواردة في المادة الاولي من هذا القانون.

ب ـ في حالة عدم وجود ذوي الشان من الدرجات المذكورة في الفقرة (أ) فلكل ذي المصلحة أو جهة حكومية حق طلب اصدار حجة الوفاة وفق ما جاء اعلاه.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم ئەو (ألف و لام)ـە زیادە، لیژنەی یاسا فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا هیچ تێبینی نییە تەنها ئەو (ألف و لام)ـە نەبێت کە زیادە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە هەڵەی چاپە، کاک سەفەر فەرموو.

بەڕێز سەفەر محەمەد حوسێن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر بێینە سەر ڕیزی «٣» لە برگە «١» جارێکی دی تەئکید ئەکات (شمول المفقودين باحدى حالات الواردة في المادة الاولى) جەختی کردووە بەڕاستی ئەگەر شتێکی لێ نەکەین و سیستەمێکی بۆ دانەنێین بۆ نمونە (وغيرها) شتێکی وا، بەمانای باری بزربووەکان (مفقودینمان) حەسر کرد.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، لیژنەی یاسا فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕیزم بۆ ڕای کاک سەفەر، کاک سەفەر خۆی لەگەڵ ئێمە دانیشت بوو، کە ئەو داڕشتنەمان کرد لە

لیژنەی یاسا بوو وە لە لیژنەی یاسا دانیشتووەو لاری نەکردووە لەسەر ئەم یاسایە ئەوە یەک، بۆ ئەو کاتە لاری نەدەبوو؟، دووەم ئەو یاسایە بەڕاستی بۆ ئەو بارانە هاتووە کە مەحسورە لە مادده یەک، بۆحاڵەتی تر نەهاتووە، چوار پێنج حالەتن بەوە حەسر کرایە ئەوە پێش ئێستا گفتوگۆی لەسەر کرا، حالەتەکی تر شمولی بکات ئەوە مشمول نییە ئەوە یاسای باری کەسی و قاصرین هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە یاسای تر هەیە یاسای باری کەسیی و قاصرین، فەرموو کاک محەمەد.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک سەفەر چەند ساڵێک دادوەر بووە ئایا حالاتی تر نییە جگە لەم حالەتانە کە یاسا چارەسەری نەکردبێت؟ (قانون رعایە القاصرین) چارەسەری نەکردووە کاک سەفەر چەند (حجە الوفاە)ی دەرکردووە پێش دەرچوونی ئەم بڕیارە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، گفتوگۆ کردن تەواو، ئیجازە بدەن بنەماکە بەو شێوەیەیە کە ئەم یاسایە تەنها بۆ ئەوانەیە بۆ هەڵمەتەکانی بەکۆمەڵ کوشتن و کۆمەڵ کوژی لە کوردستان دەرچووەو حاڵەتەکان دیاری کراوە، حالاتی تر وەکو جەنابتان پێشنیار دەکەن یاسای دانراوی ئێمە بەتایبەتی یاسای باری کەسیی و قاصرین چارەسەری زۆر لەم مەسەلانەی کردووە، جا نازانم ئیجتهادی دادوەر ئەو کاتە چۆن دەبێت؟ وەکو.قیاس هەندێ حالات هاتە پێشەوە ئەمە بکا بە سەرچاوەیەک و لەسەری بڕۆین ئەگەر مشمول نەبێ بە یاسای تر بە قیاس لەگەڵ ئەمە لەسەری ئەڕوات وابزانم قیاسیش یەکێکە لە سەرچاوەکانی تشریع لەلایەن دادوەرانی ئێمەوە ئەتوانن ئەگەر لە یاسای دانراوی تر چارەسەر نەکرابێ ئەم یاسایە دەکا بە قیاس و لەسەری حوکمی خۆی بداو ڕێگەی لێ نەگیراوە زۆر سوپاستان دەکەین، ئەو ماددەیە دەخەینە دەنگدانەوە مادده «٣» تەنها (من هذا القانون) زیاد دەکرێ وەکو گوتمان و (ألف ولام) (المصلحە) لادەبرێت، کێ لەگەڵە؟ سوپاس، کێ لەگەڵ نییە؟ سوپاس، بەتێکڕای دەنگ پەسەند کرا، سوپاس، فەرموو کاک حوسێن.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

المادة الرابعة :ـ تكون محكمة محل إقامة طالب حجة الوفاة أو محل وجود الجهة الحكومية طالبة الحجة هي المحكمة المختصة بإصدار حجة وفاة المفقود المشمول بهذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنها یەک تێبینی هەیە ئەویش زیاد کردنێکە بۆ دوایی ماددەکە کە (تکون محكمة محل إقامة طالب حجة الوفاة أو محل وجود الجهة الحكومية طالبة الحجة هي المحكمة المختصة بإصدار حجة وفاة المفقود المشمول بهذا القانون.)، سوپاس

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باصدار حجه وفاه المفقود المشمول بهذا القانون.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڵێ ئەو زیاد کردنەیە، وكذلك القسام الشرعي والقانوني المستندين الى الحجة المذكورة إستثناءً من احكام الفقرة الاولى من المادة (٣٠٥) من قانون المرافعات المدنية رقم (٨٣) لسنة «١٩٦٩»)

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەمە زیاد دەکرێ؟

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر مۆڵەتم پێ بدەن من ڕوونکردنەوەیەکم هەیە، بڕگە یەک لە مادده (٣٠٥) ئەڵێت (تختص محكمة محل إقامة متوفي الدائم) ئەو (الدائمة) گرنگە، لێرە ئێمە تەفسیری بکەین (محل إقامة المتوفي الدائمي باصدار القسام الشرعي ولا يعتد بالقسامات الشرعية الصادرة من محكمة اخرى)، واتە ئەگەر ون بوو خەڵکی خانەقین بێت، وای دانێین داوای «حجة وفاة»ی لە هەولێر کرد، یانی دەبێت بچێتە «شوێنی دانیشتنی» خۆی داوای «حجة وفاة» بکات بە گوێرەی ئەو ماددەیەی لە یاسای مرافعات هاتووە، بەڵام ئێمە بەدەرمان کرد، یانی «طالب الحجه» لە هەولێر داوا بکات، لە دهۆک داوا بکات، لە سلێمانی داوا بکات، مەشموول نییە، بەو ماددەیە، ماددەکەش ئەڵێت (لايعتد بالقسامات شرعية الصادرة من محكمة اخرى «المحكمة الاخري»)

واتا شوێنی دانیشتنی هەمیشەیی، بەڵام بە گوێرەی ئەم زیادکردنە مافی هەیە لە هەر جێگایەک داوای «الحجة الوفات» بکات، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، ئامانجیش لەم زیادکردنە تەنها بۆ ئاسانکاری ئیشوکاری ئەو لێ قەوماوانەیە، لەوانەیە ئاسانکاریش دوولایەنی هەبێ، لایەکی ئابووری و لایەکەی تریشی سیاسی بێ، خەڵکێکی ئێمە نەتوانێ بچێتە ئەو جێگایەی کە وەختی خۆی لێی بووە، لەوانەیە لە ژێر دەستی حکومەتە و موعاناتی زۆرە، هەرچۆنێک بێت ئەو پێشنیارە ئەخەینە دەنگدانەوە ئەگەر چ تێبینیەک لەسەری نییە؟کێ لەگەڵە؟... سوپاس... کێ لەگەڵ نییە؟ مامۆستا فەرموو.

بەڕێز مـــەلا تەها مـــحـــەمـــەد تەها:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن.

ئەو قەسامە بۆ چییە؟

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن:

بەڵێ سوپاس ئەو قەسامە بۆ چێیە لیژنەی یاسا؟

بەڕێز مــحـــەمـــەد حـــەســـەن باڵـەتە:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن.

قـەسامی شـەرعی یان قـانونی ئەوە بـۆ دابەش کـردنی (تەریکـەیە)، قـەسام نەبێ دابەش کـردنی تەریکە چۆن ئەکرێ فەرز بکەین (ذمە المفقود عن المتوفی) مەشموول ذمە بێت بۆ کەسێ چۆن اقامە دعوا ئەکات.

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن:

بابەتی یاساییە.

بەڕێز مــحـــەمـــەد حـــەســـەن باڵـەتە:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن.

بەڵێ بابەتی یاساییە بێگومـان قـەسامی شـەرعی بۆ حـاڵەتێک بەکـاردێت بۆ «امـوالی صـرف» یەعنی «منقول» عن ملک صرف مراجعه الدوائر، قسامی یاسایی بۆ حەق تصرف بەکار دێت جا، ئەگـەر ئەو قـسـامـانە نەبێت یانی کـەس ناتوانێت داوای مـافی خـۆی بـکات، یان هەتا وەرەسـە ناتوانێ دابەش کردنی تەریکە بکات، سوپاس.

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن:

باشـە، ئەو مـاددەیە دەخـەینە دەنگدانەوە، کێ لـەگـەڵە؟... سـوپاس، کێ لەگـەڵ نییـە؟ بەتێکڕای دەنگ پەسەند کرا، سوپاس.

بەڕێز حـــوســـێـن عـــەلی کـــەمـــال:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن.

المادة الخامسـة ـ يعتبر يوم صدور حجة الوفاة تاريخاً لوفاه المفقود المشمـول بهذا القانون حكماً، وعلى زوجة المفقود ان تلتزم بالعده الشهرية البالغة اربعة اشهر وعشرة ايام من تاريخ صدور الحجة.

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن:

المفقود لە ڕیزی دووەم لە ماددەکە نەک المفقود حكماً وعلى زوجة المفقود. لیژنەی یاسا.

بەڕێـز مــحـــەمـــەد حـــەســـەن باڵـەتە:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــوومـــــەن.

تەنها یەک تێبینیمان هەیە ئەویش، (أن تلتزم بالعدة الشهرية) بکرێ بە (أن تلتزم بعدة الوفاة) بالعده الشهريه بکرێ بە عده الوفاه کە چوار مانگ ودە ڕۆژە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، پێشنشیارێک هەیە کە (أن تلتزم بالعدة الشهرية) بکرێ بە (أن تلتزم بعدة الوفاة)، تێبنیی لەسەری نییە؟، کەواتە دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە؟ سوپاس، کێ لەگەڵ نییە؟ سوپاس، بە تێکڕای دەنگ پەسەند کرا سوپاس، وەکو مادده پێنج هیچ تێبینی هەیە لەسەری؟، کەواتە دەیخەینە دەنگدانەوە کێ لەگەڵە؟ سوپاس کێ لەگەڵ نییە؟ سوپاس، بەتێکڕای دەنگ پەسەند کرا، سوپاس، فەرموو کاک حوسێن.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

المادة السادسة ـ في حالة ثبوت تحقق حياة المفقود بعد صدور حجة وفاته فتسري بحقه احكام المادة الاولى من قانون الاحوال الشخصية رقم (١٨٨) لسنة ١٩٥٩ المعدل و الاحكام الواردة في قانون رعاية القاصرين رقم (٧٨) لسنة ١٩٨٠.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا هیچ تێبینی نییە بەڵام ئەو مادده لە یاسای باری کەسی کە پێش ئێستا ئاماژەم بۆی کرد و دەڵێت ئەگەر هەر دەقێک لە یاسای باری کەسی نەهاتبێت ئەوا دەگەڕێتەوە بۆ (مبادیء الشريعه الاسلاميه)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، مامۆستا مەلا موحسین فەرموو.

بەڕێز مەلا موحسین خالید موفتی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئیمە وەکو لیژنەی ئەوقاف پێشنیارێکمان هەبوو خۆی کە گەڕانەوە بۆ ئەو ماددانەی یاسای باری کەسی کە باس کراوە تەنها بۆ بەشی دابەش کردنی میرات وچارەسەر کردنی ئەو گرفتانەیە پێمان باش بوو و پێشنیارەکەشمان پێشکەش بە لیژنەی یاسا کردووە، یان وەکو ماددەیەک و یان وەکو برگەیەک زیاد بکرابووایە (إذا تزوجت زوجة المفقود بعد صدور الحجة بوفات زوجها وإنقضاء عدة الوفاة ثم تبين أنه حي فزوجته له ما لم يدخل به ثان) ئەوە پێشنیارێکە ئیمە پێشەکەشی لیژنەی یاسای دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕاستە ئەو تێبینییەی کە کاک موحسین باسی کرد بۆ ئێمە هاتووە بەڵام پێرێ بۆ ئیمە هاتووە کە دوای داڕشتنی ئەو یاسایە بوو و، دوای داڕشتنیش لیژنەی یاسا ناتوانێت دەستکاری پرۆژەکە بکات، تەنها بە دەنگدانی ئەنجوومەن تێبینییەک پێشکەش بکەن و ئەنجوومەنیش بڕیاری لەسەر بدات، لیژنەکان لەگەڵ ئیمە داڕشتنی ئەمەیان کردووەو لیژنەی تایبەتیش کە سێ کەس بووین داڕشتنمان کردووەو ئێستا تێبینییەک هەیە با بخرێتە بەردەم ئەنجوومەن و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

با ماددەکە بخوێنینەوە (المادة السادسة ـ في حالة ثبوت تحقق حياة المفقود بعد صدور حجة وفاته فتسري بحقه احكام المادة الاولى من قانون الاحوال الشخصية رقم (١٨٨) لسنة ١٩٥٩ المعدل و الاحكام الواردة في قانون رعاية القاصرين رقم (٧٨) لسنة ١٩٨٠).

ئەوە ماددەیەکە کێ لەگەڵە؟ سوپاس، کێ لەگەڵ نییە؟ سوپاس، بە تێکڕای دەنگ پەسەند کرا، سوپاس، مامۆستا مەلا موحسین پێشنیارێکی هەیە، دەڵێ دوای ماددە شەش ماددەیەکی تر زیاد بکەین، فەرموو مامۆستا مەلا موحسین ماددەکە بخوێنەوە.

بەڕێز مەلا موحسین خالید موفتی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

(إذا تزوجت زوجة المفقود بعد صدور الحجة بوفات زوجها وإنقضاء عدة الوفاة ثم تبين أنه حي فزوجته له ما لم يدخل به الثان)

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی سکرتێری تێبنی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فەرسەت ئەحمەد عەبدوڵڵا/سکرتێری ئەنجوومەن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەم یاسایە ئیمە ئیجرائاتی (شکلیمان) تێیدا ئاسان کردووە، و تدخلمان لە بابەتی (موضوعی)نەکردووە، سەبارەت بە یاسای باری کەسی چارەسەری بۆ ئەو شتانە داناوەو بواری بە دادوەر داوە پشت بە (مذاهب الشریعە) وئەگەر بێت و ئیمە ئەو دەقە بەکار بێنین یان لێرە جێگیری بکەین، ئەوا مانای ئەوەیە دوو چارەسەری جیاوازمان دانا بۆ ئەو حالەتە سەبارەت بە مفقود ئەوەی مفقودین بە پێی ئەو یاسایە چارەسەرێک و هەڵس و کەوتێکی تایبەتمان لەگەڵ خێزانەکەیان کرد، ئەوەی مفقود لە باری ترکە مشمول نییە بەو حالەتە لەوانەیە دادوەر بۆچوونێکی تری هەبێت وڕای من وایە بابەتی موضوعی چۆن چارەسەری ئەو حاڵەتانەی کردووە ئێمەش بیکەین مادەم دەقێک لە یاسای باری کەسی هەیە بوار دەدات کە پشت بە (مذاهب الشرعیە) ببەستێت سەبارەت بەخێزانەکانی ئەو خێزانانەش و بەڕای من با چارەسەرەکە یەک بێت و دیسان بوار بە دادەور بدەن و بە پێی شەریعەتی ئیسلام چارەسەری بۆ دابنێت، سەبارەت بە

(ئەحكامی شكلی) كە ئیجرائات وهاتوو چوون و سەردانی دادگاكانە هەوڵمان داوە ئاسانی بكەین و دەستمان لە بابەتە (موضوعی)یەكان نەداوە سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجوومەن:

سوپاس، لیژنەی یاسا فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجوومەن:

ئیمەش هەمان تێبنی و ڕوونكردنەوەی بەڕێز جەنابی سكرتێری پەرلەمانمان هەیەو گرفت نییە لێرە بەتایبەت كە گوتوومانە (یرجع الی مبادئ الشریعە الاسلامیە) و دادگاكان لەسەر هەر چ مذهبێك دەروات ئەوە گرفتی خۆیەتی و ئێمە تدخولمان نەكردووە و ئیمەش لەگەڵ كاك فەرسەتین و سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجوومەن:

كاك مەلا موحسین فەرموو.

بەڕێز مەلا موحسین خالید موفتی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجوومەن:

ئیمە هەر لەسەر پێشنیارەكەی خۆمانین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجوومەن:

كاك محەمەد فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجوومەن:

ئەگەر دەقێكی ئەوها لە یاسای باری كەسی نەهاتبێت مانای ئەوەیە دەبێتە گرفتێك بۆ دادگاكان. بەڵام مادده یەك دەڵێت یرجع الی قوانین الشریعە الاسلامیە و مانای وایە دەقێك هەیەو دادگا چارەسەری ئەوە دەكات، یرجع الی قوانین الشریعە الاسلامیە، قواعد الشریعە الاسلامیە سەبارەت بەم حاڵەتەی كە كاك موحسین باسی كرد ئەوە عاید بە دادگا خۆیەتی و ئەو خۆی چارەسەری دەكات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجوومەن:

سوپاس، مامۆستا مەلا محەمەد تاهیر فەرموو.

بەڕێز مەلا محەمەد تاهیر محەمەد زین العابدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجوومەن:

ئەو پێشنیارەی كاك موحسین لەجێی خۆیەتی بەڵام دەبوایە پیش ئەو ماددەیە بێت كە دەنگدانی لەسەر كراوەو ئەو ماددەیەش چارەسەری ئەوەی كردووە كە دادوەر دوایی خۆی چارەسەری گونجاو دەدۆزێتەوە، بەڵام پیشنیارەكەش لە جێی خۆی بوو و پێشتریش دامانە لیژنەی یاسا بەڵام

بەداخەوە دانەنراوەو من پێشنیارێکم هەیە پێش ئەو ماددەیە ئەگەر پێتان باش بێت، پێم باشە ئەم یاسایە شمولی بێت و چارەسەری هەموو کوردێک بکات کە مفقود بێت ماددەیەکی تر زیاد بکرێ و بلێت (تسری أحكام هذا القانون على كل من فقد من شعب كوردستان إعتبارا من) مێژووی بۆ دیاری بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ گفتوگۆی ئەو بابەتە ناکەین، مامۆستا مەلا موحسین پێشنیارێکی کردووە، پێشنیاری ماددەیەکی تازەی کردووە، پشتگیری دەکەیت؟ فەرموو

بەڕێز مەلا محەمەد تاهیر محەمەد زین العابدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من ئەوەم پێشکەش کردووە و گوتم ئەگەر ماددە شەش دەنگدانی لەسەر نەکرابووایە ئەوا دەبێت بەڵام ماددە شەش ئەوەی بەستووە بەخۆیەوە، بۆیە پێویست ناکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا مەلا موحسن فەرموو.

بەڕێز مەلا موحسین خالید موفتی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو کاتەی کە گوترا گوتمان ماددەی شەش مەخەنە دەنگدانەوە، بەڵام ئێستاش من ڕام وایە کە ماددەیەکی ترەو سەربەخۆیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا مەلا موحسین ئەوەی کە خوێندیەوە پێشنیار دەکات بخرێتە دەنگدانەوە، کاک شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من تەنها ڕوونکردنەوەیەکم هەیە بۆ کاک شێخ موحسین، کاک شێخ موحسین بارێکی چارەسەر کردووە ئەویش (زوجة المفقود الغير المدخول بها)یە، باشە زوجه المفقود الداخله بها؟ ئەوەی چارەسەر نەکردووە، بۆیە ئێمە لەگەڵی دانین چونکە چارەسەری (زوجه المفقود الداخل بها)، (وغير داخل بها) هەردووکی لەیاسادا چارەسەر کراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو بابەتانە لە یاسای داندراو (وضعی) چارەسەر کراون ئەمە شتێکە ئێمە بەگشتی وەری دەگرین و نابێ هاودژ بێ لەگەڵ یاسا گشتییەکان و، لەگەڵ ئەوەشدا (زوجه المفقود الغير داخل بها) دەخەینە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی تەواو بێت، بەڕای من ڕوون و ئاشکرایە، مامۆستا مەلا موحسین پێشنیارەکەی خۆی کێشایەوە، سوپاس، ماددە حەوت فەرموو کاک حوسێن.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

المادة السابعة ـ

أـ تخضع حجة الوفاة الصادرة بموجب هذا القانون لطرق الطعن المنصوص عليها في الفصل الثاني والمادة (٢١٦) من قانون المرافعات المدنية رقم (٨٣) لسنة ١٩٦٩المعدل.

ب ـ تستثنى حجة الوفاة الصادرة بموجب هذا القانون من احكام التمييز الوجوبي التي تضمنتها المادة (٣٠٩) من قانون المرافعات رقم (٨٣) لسنة ١٩٦٩ المعدل.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسا فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەم ماددەیە، بڕگە (أ) و (ب) بڕیارەکانی دادگاکانی شەرعی، یان ئەو بڕیارانەی کە بەگوێرەی حوکمەکانی باری کەسیەتی (احوال شخصي) دەردەچێ هەندێکیان مل کەچی پێداچونەوەی بە زۆر(وجوبي)یە، واتا کە بڕیارێک دەردەدرێت دادگا (وجوبیاً) دەبێت ئەو بڕیارە بنێرێت بۆ دادگای پێداچونەوە کە وردکاری بکەن، کە ئایا ئەم بڕیارە راستەیان نا؟ ئێمە ئەوەمان لەو ماددەیە بە دەرکردووە، کە مادده (٣٠٩)یە بەڵام پێداچونەوەی بە ئارەزوو (التميز الجوازي) بەڵگەی مردن خۆی لەوانەیە هەندێک لە برادەرانی یاسایی بڵێن بەڵگەی مردن(حجة الوفاة) مل کەچ نیە بۆ پێداچونەوەی بە ئارەزوو(تميز جوازي) بەڵام من ئەڵێم مل کەچە بە گوێرەی مادده (٢١٦) بۆ؟ لەوانەیە یەکێک داواکارێک پێشکەش بە دادوەربکات و بڵێت بەگوێرەی ئەم بڕیارە بەڵگەی مردنەکە ساختەیە دادوەرکە دەبینێ رەفزی دەکات، دێن شکات لە بڕیاری دادوەر دەکەن بەو پێیەی لەسەر داواکاری سکالاکەی دەکات، بڕیاری سکالاکردن شیاوی پێداچوونەوە (تميز)یە ئێمە مل کەچمان کردووە بۆ(تميز جوازي) وبەدەرمان کردووە لە(تميز وجوبي)، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

چ تێبینی تر لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز مەلا مەحمود فندی دێرشەوی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا ئەو بڕیارەی (حجة وفاة) ـە کە دادگا دەری دەکات، بڕیارەکی دوژوارە و گران و گەورەیە دوارۆژی خیزانێک یان دوو خێزانی لەسەر دەوەستێ، بۆیە ئێمە دەبینین کە پێویستە (واجب التميز) بێت نەک(جائز التميز)، و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا مەلامەحمود دێرشەوی ئەوی بیەوێ تميز بکات با بێ تمیزی بکات، واتا خۆ ئێمە نەمان

گـوتووه یاسـایەکـە نالّێ نەیکا وە نییـە؟ بواری نەبڕیوە ئەوی حـەز دەکـا با بیکا. واتا تەنهـا جیاوازییەکەی ئەوەیە وەکو ئالیەتێکی کە ئەوە تمیزکات باتمیزی بکات. بەلاّم ئەوە ئاسانکارییە بۆ ئەو لێقەوماوانە بۆ ئەوەی لە هەندێک ئیجرائاتی بیرۆکراتی رزگاریان بکەین. هەر کەسێک حەز بکات بابیکا. ئەوەی حەز ناکات و لەو ئیجرائاتانە رزگارمـان کردوە بە پێچەوانەوە ئەبێ ئێوە هانی ئەوە بدەن چەند ئێمە گرفتی ئەم لێقەوماوانە کەم بکەینەوە باشترە وە ئەمە هەر لەبەر خاتری ئەوە داندراوە، بەلاّم ئەوەی حەز دەکات بیکـات رێگای لێ نەگیراوە. زۆر سوپاس مامۆستا بۆ ئەم رونکردنەوەتـان ئەگەر چ تێبینی نییـە ئەیخەینە دەنگ دانەوە. کێ لەگـەلّ مـاددە (٧) دایە؟ کێ لەگەلّ نیە؟ سوپاس بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، سوپاس.

بەڕێز حـــوســـێن عـــەلی کـــەمـــال:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــ ـــومـــــەن.

المادة الثامنة:

١ـ يستوفى رسم قدره ديناران عن تسجيل حجة الوفاة الصادرة بموجب هذا القانون.

٢ـ تعفى حجة الوفاة الصادرة من رسم الطابع و الغرامة المنصوص عليها في القوانين النافذة.

٣ـ يعفى القسام الشرعي أو القانوني المنظم إستناداً لحجة الوفاة الصادرة بموجب هذا القانون من الرسوم العدلية.

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن:

ئەو وشەیە (أو) المادە (٣)(يعفى القسام الشرعي و القانوني)، ئەو (أ)ـە زیادە. برایان ئەیبینین یاسادانەری ئێمە زۆر هەولّی داوە ئەم توێژە لە کۆمەلّگای ئێمە لە هەندێک گرفت رزگار بکات بۆئەوەی ئیشەکە بڕوات ئەمە هەمـوو ئاسانکردنی ئیشـەکانیـانە.چ تێبینیەک هەیـ لەسـەر ئەم ماددەیە؟ دەیخەینە دەنگ دانەوە،کێ لەگەلّە؟.. سوپاس، کێ لەگەلّ نییە،.. بەتێکڕای دەنگ پەسەند کرا.

بەڕێز حـــوســـێن عـــەلی کـــەمـــال:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

المادة التاسعة:

لايعمل بأي نص قانوني يتعارض واحكام هذا القانون.

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن:

ماددە(٩)چ تێبینیەک هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز ئیـــبـــراهیـم عـــەبدولقـــادر دوغـــرەمـــەچی:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

من مەبەستم ئەو ماددەیە نییە، مەبەستم مادەیەکی نوێیە دابندرێ لە جێی ماددە (٩) چونکی ئەو پڕۆژەیە پڕۆژەیەکی گرنگە پەیوەند بە بزربووانەوە هەیە، ئەوە مـاددەیەکی (سـزادان)عـقـابی تێـدانیـە. دەبێ مـاددەیەکی (سـزادان)عـیـقـابی دابندرێ بۆ ئەو کـەسانەی کـە نەفس نزمن یان

دەیانەوێ (حجة وفاة) بگرن بەو ناوەی کە خزم و کەسیان بزرن وە جەنابیشت دەزانیت (حجة وفاة) وەرگیرێ اشارەی قسام شرعیە، قسام قانونیە، بۆ فرۆشتنی مولکی ئەگەر مولکی هەبێت مولکە یان بەناو کردنە، لەگەڵ برادەرانی لیژنەی یاسا باسم کرد ئەوان دەڵێن بگەڕێنەوە سەر (قانونی عقوباتی عێراقی)، یاسای سزادانی عێراقی مادده (٢٤٥) ماددەیەکی لاوازە، دەڵێ (ئەو کەسەی ئەگەر هاتوو زانیاری بەدرۆی دا بۆ وەرگرتنی هەر بەڵگەنامەی دادوەری لە نێوانیاندا(حجة وفاة) حوکمەکەی لە ساڵێک زیاتر نییە یاخود لە(١٠٠) دینار جەزا پتر نییە).
ئەوە لەو دووانەیە یەکێکیان حوکمەکە دەدرێ. ئەوە زۆر لاوازە لەبەر ئەوەی من پێشنیار دەکەم ماددەیەک زیاد بکرێ ببێت بە مادده (٩) و بەم شێوەیە بێت. «یعاقب بالحبس مدة لاتزید علی سنة و بغرامة لاتزید علی خمسة آلاف دینار ولاتقل عن ألف دینار کل من یقدم معلومات کاذبة، الهدف منها الحصول علی حجة وفاة المفقود المشمول بهذا القانون»، لەگەڵ ڕێزماندا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کاک شێروان.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو بابەتەمان لە لیژنەی یاساو لەگەڵ برادەرانیش زۆر گفتوگۆ لەسەر کردووە، دەقێکی سزایی ڕوون و ئاشکرا هەیە لە یاسای سزادان هەواڵی بەدرۆ بە شێوەیەکی گشتی سزای بۆ داناوە نەک هەر بۆ بابەتی (قسامات) بۆ بابەتێکی گشتییە سەبارەت بە (أخبار کاذب) و ئەو سزایە کە داندراوە پێم وایە باشە، ئەو دەقەی لەوێ بێننە خوارێ (تضخم تشریعی) پیا دەکا بۆیە ئەمە لەگەڵ ئەو دەقە نییە، لەگەڵ ڕێزماندا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس کاک شێروان، فەرموو کاک یەحیا.

بەڕێز یەحیا محەمەد عەبدولکەریم بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ ئەم حاڵەتە بەڕاستی منیش پێشنیاری مادەیەکی تری ئەکەم، تکا ئەکەم ئەمە بۆ چەند خاڵێک ئەوانەی پێش ١٩٧٩کە وتمان ئەم بڕیارە شمولیان ناکات لە مادده یەک کە ئەڵێ ئەو پێنج حاڵەتە ئەگرێتەوەو، مەفقودینیشمان هەیە لە نێوان ئەو ساڵانەیە کە شمولی ئەو مێژووە ناکات بۆیە تکا ئەکەم دەقێکمان هەبوو لەگەڵ مامۆستا مەلا تاهیر نووسیبوومان «تسري أحکام هذا القانون» بۆ ئەو حاڵەتانە زکر بکرێت ئەوەی پێش ساڵانی ١٩٧٩وهەروەها ئەوە بۆ حاڵەتەکانی دیکەش.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڕێز شێخ یەحیا ئێمە گوتمان گرفتمان لە دەستنیشان کردنی ئەو وردەکاریەیە.

بەڕێز یەحیا محەمەد عەبدولکەریم بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

ئەوانە، حاڵەتی ساکار نین، بەکۆمەڵ کوشتن پێش ١٩٧٩ لە ١٩٧٦و١٩٧٧و١٩٧٨و ١٩٧٩ ون بوومان هەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

باشە بیکەنە پرۆژەیەک، ئەیخەینە دەنگدانەوە چونکە ئەوە(٢٠)جارە گفتوگۆی ئەکەین وجەنابیشت هەر دێیتەوە سەر بابەتەکە، دەنگدانمان کرد لەسەر ماددە یەک و هەر دێیتەوە سەر هەمان گفتوگۆ. لە ڕاستیدا ئەوها شت گفتوگۆ ناکرێت، شتێکەو بڕایەوە دەنگی لەسەر درا حق نییە جارێکی تر زیندوو بکرێتەوە، بوار بە گفتوگۆ دەدەین بەڵام بەم شێوەیە خەریکن لە ڕێڕەوی گفتوگۆکان دەردەچین. ئەیخەینە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی ئەم مەسەلەیە حەسم بکەین. چونکە ناکرێت بەڕاستی داخلی ئەو وردەکاریە بین ئەگەر پرۆژەیەکی ترتان هەیە بۆ وردەکاری بیخەنە پێش چاو ئەم حاڵەتە دیاریکراوە و کۆمەڵ گوژ دیاریکراوە. ئاخەر لە کوردستان هەیە بەدەها حاڵاتی کوشتنی وەهامان نەبێت!؟ هەمانە، بەڵام ئەمە تایبەتمەندییەکی دیاری کراوی هەیە. ئەگەر داخلی ئەو وردەکارییە بین باوەڕ بکەن ساڵ نییە لەم وڵاتە لەناوچەیەک دا ڕووداوێک دووکەس وسێ کەس وبیست کەس نەکوژرابن. زیندەبەچاڵمان هەیە خەڵک زیندەچاڵ کراوە ودەبا بەش بەسەریان ڕۆیشتووە وناوەکانیشیان زانراون. بۆیە ئەگەر پێتان باش بێت ئەوانی تر چارەی تریان هەیە یان ئەگەر وای بۆ دەچن حەز دەکەن پرۆژەیەک پێشکەش بکەن حاڵەت بە حاڵەت دیراسەی بکەن. زۆر سوپاستان دەکەین لەسەر ئەم بابەتە. وە دێینەوە سەر پێشنیاری کاک ئیبراهیم دۆغرەمەچی وای بۆ دەچێ ئەو یاسای سزادان ماددەکەی(زەعیفە) بەرامبەر ئەم ڕووداوە کە ئەمە چارەنووسی هەزاران خەڵکە لەوانەیە حاڵەتێکی غەریب بێت.

بەڕێز ئیبراهیم عەبدولقادر دۆغرەمەچی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

یاسای سزادانی عێراقی ساڵی ١٩٦٩دەرچووە، وساڵی ١٩٦٩ماددە(٢٤٥)داندرایە. باری کۆمەڵایەتی ئەوسا زۆر جیاوازی هەبووە لەگەڵ باری کۆمەڵایەتی ئێستا. ئێستا لای هەموومان زاندراوە کە خەڵکی وا هەیە هەوڵ دەدات بەڕێگای خوار یان بە نەفسێکی نزم بچێت هەوڵ بدات بۆ خۆی، لەبەر ئەوە وەک پێشنیار دەکەم، چونکە ئەوە یاسایەو گرنگە دەبێ ماددەیەکی سزادانی تایبەت هەبێت لەبەر ئەوە داوا دەکەم پێشنیارەکەم بدەنە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس، فەرموو کاک فەرسەت.

بەڕێز فەرسەت ئەحمەد عەبدوڵلا/ سکرتێری ئەنجوومەن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

بەخوا ئەگەر باسی گرنگی بکەین، (١٠٠)شتی لەوە گرنگتر هەیە خەڵک درۆ ئەکەن زانیاری درۆ

به حکومەت ئەدەن، ئەوە لایەنێک. لایەنێکی تر حکومەتی بەغدا بەناوبانگە بە دڵ رەقی، بۆ من وا پیشانی خەڵک بدەم من لەوان دڵ رەقترم(١٠٠)دینار چییە هەر وەختێک بوو(١٠٠)دیناری خۆی ئەدات و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دواین بەدوا داچون، کاک ابراهیم فەرموو

بەڕێز ئیبراهیم عەبدولقادر دۆغرەمچی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مادده ٢٤٥بۆ حالاتی سروشتی داندراوە، بۆ نمونە وەک حالاتی مردن، بەهەر ڕێگایەک بێت لە کاتێکدا داندراوە بۆ حالاتی سروشتی. کەسێک ئەو کات کە سەردانی دەکرد ژن و منداڵی برای، بابی داکی دەما بەڵام ئێستا بەگوێرەی ئەو یاسایە خێزان هەیە بەتەوای لە ناو چووە، بۆ نمونە کەسی نەماوە لەوانەیە کابرایێکی نەفس نزم دێت هەوڵ دەدات بە خۆی ببێتە میرات گر ، بۆ زانیاری ئەگەر کەسی نەبێت حکومەت میرات گریەتی . واتا ڕێگا لە حکومەتیش دەگرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، پێشنیارەکەت دەخەینە بەدنگ دانەوە ئەگەر سوری لەسەری، کاک ابراهیم وای بۆ دەچێت یاسای سزادان بەساڵێک بەندکردن یان وەرگرتنی ١٠٠دینار کەمە بەرامبەر ئەم حاڵەتە چونکە ئەوە حالەتێکی دەگمەنە کۆمەڵ کوژیە لەوانەیە خەڵکانێک هەبن بەتەواوەتی لەناو براین کەسی نەمابێت، یەکێک دێت ئەو شتە دەکات و سەد دیناری خۆی دەدات و دەڕوات. واتا ئەڵێ بەدەری بکەین لە یاسای سزادان وماددەیەکی تایبەت دابندرێ بۆ توندکردنی سزاکە بۆ ئەوەی کەس جورئەت نەکات ساختە بکات لە مەسەلەیەکی ئەوها گرنگ. پێشنیارەکەی کاک ئیبراهیم ئەیخەینە دەنگدانەوە کێ لەگەڵە؟.. سوپاس، کێ لەگەڵ نییە؟ بەزۆربەی دەنگ پەسەند نەکرا.ماددەکە چارێکی تر دەخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە واتە(المادة التاسعة): (لایعمل بأي نص قانوني یتعارض وأحکام هذا القانون). ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە؟.. کێ لەگەڵ نییە؟.. بەزۆربەی دەنگ پەسەند کرا.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة العاشرة: علی وزارة العدل والداخلیة إصدار التعلیمات اللازمة لتنفیذ هذا القانون کل حسب إختصاصها.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەمە ماددەیەکی باشە بە بۆچوونی ئێمە، چونکە لێرە لەوانەیە ڕێگا لە ڕێنماییەکان بگرێ لە تەزویر ولە زۆر شتی لەم بابەتانە. ئەوە دەمێنێتەوە لەسەر وەدارەتی ناوخۆ و داد کە لەو ڕێنماییانە شتێ وابکەن کە لەگەڵ ناوەرۆکی ئەو یاسایە بگونجێ، کێ تێبینی هەیە لەسەر ناوەرۆکی ئەو ماددەیە، باناونووسیان بکەین، کاک جەمیل فەرموو

بەڕێز جەمیل عەبدی سندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو یاسایە داندراوە بۆ ئاسان کردنی کاری ئەوان بەزوترین کات، لەهەمان کاتدا لەو ماددەیەدا بوار دراوە بە هەردوو وەزارەتی داد و ناوخۆ بۆ ئەو شتە، تاکو ساردی لەیاساکەدا نەکرێ پێشنیار دەکەم کە لەدوایی ئەو ماددەیەدا (خلال اسبوعين من تاريخ صدوره) زیارد بکرێ،واتا لەماوەی ئەو دوو حەفتەیە ئەو ڕێنماییانە دەربکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو ماددەیە هەروەک برادەران وتیان (وجوبيه) من وای دەبینم کە ئەوانیش دەبێ پەلە لەو شتە بکەن . کاک کانەبی ئاغا.

بەڕێز کانەبی عەزیز ئەحمەد دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە دەڵێ (على وزارة العدل والداخلية) واتا دوو وەزارەتن واباشە بکرێتە (وەزارتی).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن: دەکرێ دوو وەزارەت ڕێنمایی بۆ یەک بابەت دەربکەنن ؟کاک ڕەجەب فەموو.

بەڕێز ڕەجەب شەعبان تەیب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئی منیش هەر ئەو تێبینییە بۆ(على وزارتي العدل والداخلية إصدار التعليمات اللازمة لتنفيذ هذا القانون) دەبێتە(أحكام هذا القانون).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا مەلا تاهیر فەرموو.

بەڕێز مەلا محەمەد تاهیرمحەمەد زین العابدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەمان تێبینی کاک کانبی ئاغام هەبوو(على وزارة العدل والداخلية).

بەڕێز ئیبراهیم عەبدولقادر دۆغرەمەچی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەمان تێبینی هەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک عبدالخالق فەموو.

بەڕێز عەبدولخالق محەمەد ڕەشید زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم شتە گەورەانە زۆر گرنگی تایبەتیان هەیە، بەرای من ڕێنمایی لە ئەنجوومەنی وەزیرانەوە دەربێ و وەزیری تایبەتیش جێبەجێی بکەن. چونکە ئەمە شتێکی زۆر گرنگە ودوو وەزارەت هەر

یەکێک شتێک دەربکات(على مجلس الوزراء والوزراء المختصين إصدار التعليمات) ڕێک وپێکە و پێویست بەدرێژەدان ناکات بەڵام بنووسرێت بە باوەری خۆم باشترە(خلال اسبوعين او شهر).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باگوێمان لە روون کردنەوەی لیژنەی یاسا بێت، لەوانەیە ئەنجومەنی وەزیران ئەو ڕێنماییانە دەر بکات لەوانەیە باش تر بێت . بۆ ئەمەش لیژنەی یاسای پاساوێکیان هەیە، کاک محەمەد فەرموو.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سەبارەت بە وەزارەتی ناوخۆ دەق هاتووە (بعد ابراز استشهاد من السلطات الادارية كون المفقود قد فقدت في احدى الحالات المدرجة في المادة الاولى)وەزارەتی ناوخۆ ئیشی تەنیا ئەوەیە بەڵام وەزارەتی داد ڕێنمایی بۆ دادگاکان دەردەکات بەوەی چۆن ئەوە جێ بەجێ دەکات یان رایەکی تری هەیە چۆن ئەوە جێبەجێ دەکات ،قەسام پەیوەندی بەوەزارەتی ناوخۆوە هەیە، سوپاس

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەوانەیە بۆ ئەو تەسفیاتەی کەکراوە وەزارەتی ناوخۆ و داد پێویست بن بۆ ئەوەی ئەولە ویەتی پێ بدرێت وەکی دی رایەکەیان یاساییە ئێمە ناتوانین دوو وەزارەتی تایبەتمەند بەدەر بکەین دەڵێین تایبەتمەندی ئەوانە جا ئەگەر چ رایەکی تر نیە دەیخەینە دەنگ دانەوە .کاک جەمیل فەرموو ئەگەر بەدواداچونێکت هەبێت.

بەڕێز جەمیل عەبدی سندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕاستە کابینەی سێیەم کابینەی خزمەت گوزاریە بەڵام هەندێ بریار هەیە لە کاتی کابینەی دووەم دەرچووە تیایدا نووسراوە (على وزارة المالية اصدار التعليمات)ئەو وەزارەتە ئەو ڕێنماییانەی دەرنەکردوە من لەو بروایەدام کابینەی سێیەم کابینەیەکی ڕێک و پێکە لەو بارەشەوە تەقسیری ناکات بەڵام بنووسرێت باشترە (خلال اسبوعين او شهر)

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە کاک جەمیل ئەگەر نووسیمان و نەیان کرد ئەوکاتە چی بکەین؟ئەتوانن حجە بییننەوە و دوای بخەن .بەرای من ئەم بابەتە خۆی سەرپشکی هەیە، باوەڕ ئەکەم ئەوانیش وەکو ئێمە بە پەرۆشەوەن، ئەوانیش حەز ئەکەن ئەو بریارە زوو دەرچێ بۆ ئەوەی اجرائات دەست پێ بکات.بروا ناکەم ساردی لێ بکەن، ئەوە لە پەرۆشی جەنابتەوەیە ، باور کەم لە لایەنی حکومەتیشەوە هەمان حرس هەیە بۆ ئەوەی زوو ئەوەیان پێ بکات و کارەکانیان بکەن ، مادام وایە دەیخەینە دەنگ دانەوە، ماددەی (١٠) ئەخەینە دەنگدانەوە.. کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەکەین.. کێ لەگەڵ نییە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

المادة الحادية عشرة: على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

چ تێبینی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ دەیخەینە دەنگ دانەوە، کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەکەین.. کێ لەگەڵ نییە؟.. بەتێکڕای دەنگ پەسەند کرا.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

المادة الثانية عشرة: ينفذ هذا القانون من تاريخ صدورة وينشر في الجريدة الرسمية.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مادده (١٢) چ تێبینی یەک لەسەری هەیە؟.. دەیخەینە دەنگدانەوە.. کێ لەگەڵ؟.. کێ لەگەڵ نییە؟.. بەتێکڕای دەنگ پەسەند کرا.

بەڕێز حوسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

الأسباب الموجبة

لقد كانت سياسة القهر والقمع والتصفية العرقية ضد الكورد هو النهج المتبع منذ العقود السحيقة الموغلة في القدم ولم تكن الحضارة البشرية وتطورها كفيلة بالحد منها أو إيقافها كما لم يكن لقبول الدول والحكومات الحاكمة لكوردستان في الأمم المتحدة والمنظمات الدولية الأخرى، ولا لصدور لائحة حقوق الإنسان والعهود والمواثيق الدولية الأخرى ذات العلاقة، من أثر على إلغاء هذه السياسة أو النهج أو التخفيف منها وبلغت هذه السياسة ذروتها في كوردستان العراق في العقود الثلاثة الأخيرة حين حولت إلى حقل تجارب لأسلحة الإبادة الجماعية المحرمة دولياً كأول سابقة في تاريخ البشرية تستعمل إحدى الدول سلاحاً كيمياوياً محرماً في حملة إبادة جماعية ضد شعبها، وذهب ضحيتها الآلاف وهو ما حدث في حلبچة الشهيدة وباليسان وشيخ وسان وبهدينان ومناطق اخرى، سبقتها قبل ذلك حملات تهجير واسعة للكورد الفيليين بعد أن جردوا من الوثائق التي تثبت هويتهم وأسقطت عنهم الجنسية العراقية، وأختفى الآلاف منهم، ولقد اعقبت حملات الإبادة هذه حملة همجية لتصفية الكورد البارزانيين حيث أختفى فيها آلاف عديدة وتلتها حملات أكثر شمولاً وهي ما سميت بحملات الأنفال التي طالت أكثر من(١٨٢)ألف شيخ وإمرأةٍ وشابٍ وطفل، وأخيراً وليس آخراً كانت حملة إعتقال أعداد كبيرة من المواطنين وقعوا في أيدي قوات السلطة المركزية في بغداد بعد الإنتفاضة وخلال الهجرة المليونية ولم يكشف عن مصير ضحايا الحملات المذكورة لحد الآن.

وأمام هذا الواقع المرير تراكمت آلام ومعاناة من تبقى من عوائل الضحايا وأقاربهم على قيد

الحياة، وكانوا أمام إشكالات قانونية وشرعية بحاجة إلى تبسيط وحل ومعالجة، ونظراً لأن الحلول القائمة بموجب القوانين النافذة تتسم بكثرة الإجراءات وطول مسالكها ولكثرة عدد الضحايا والمعاناة النفسية لمن تبقى من عوائلهم وأوضاعهم الخاصة، كانت الحاجة ماسة لتشريع قانون لتبسيط الإجراءات، ولايتعارض في نفس الوقت مع أحكام الشريعة الإسلامية والمبادئ الاساسية القانونية، ويختصر مسالك المراجعات ويبسط الإجراءات، بما يضمن تخفيف العناء والمعاناة عن ذوي الشأن، عليه شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەک دوو تێبینی هەیە لەسەر (الاسباب الموجبة)، تێبینی یەکەم: ڕیزی حەوتەم(وحولت كوردستان العراق) نزیکەی لە دێڕێکدا دوو جار هاتووە تەنها یەکێکیان بەسە ودوایی(وحولت الي حقل التجارب). دوای هەڵەبجەی شەهید باسی بالیسان و شێخ وەسان وبادینان و ناوچەی تر دەکات ئەو تاوانانەی کە بەرامبەریان کراوە لەوێ جێگیر بکرێت، خاڵی سێ یەمیش زیاد بکرێت (أضابير) وەکو خۆی کراوە دەمێنێتەوە ولەسەرمانە موتابەعەی بکەین.

بەڕێز محەمەد حەسەن باڵەتە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دێری (٩) و(ذهب ضحيتها الالاف من مواطني كوردستان العراق)، ئەوەش زیاد بکرێت، دوای الالاف.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

با بنەماکان جێگیر بکەین، جابا بزانین لە دەرەوەی ئەوە ئەگەر تێبینیەک هەبێ،تکایە با دوو بارەی ئەوانە نەبێت کە وتمان، ئێمە گوتمان لە ماددەکە باسی هەڵەبجە کراوە وباسی ئەو ناوچانەی وەکو بالیسان وشێخ وەسان وناوچەی بادینان و ناوچەکانی تر کە کارەساتەکەی لێ بووە، هیچ زیادکردنێک هەیە لەسەر ئەم خاڵە؟.

بەڕێز د. ناسح غەفور ڕەمەزان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەندێک مەسەلەی زمانەوانی هەیە ئەگەر دوایی بفەرمووی ئەیدەم بەوان، ئینجا ئەوەی بالیسان وئەوان ئەتوانین هەر بەیەک ووشە بڵێین (حلبجة الشهيدة) و(خۆشناوەتی) بۆ هەموو ئەو شوێنانە بۆ ئەوەی ناوەکان کەم بکرێنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تکایە ئەو ئەسباب موجبەیە ئەو برادەرانەی کە تێبینیان هەیە بۆمان بنووسن و بینێرن بۆ لێژنەی دارشتنەوە، بۆ ئەوی زیادەی کەین، ئێمە شتە سەرەکیەکانمان جێگیر کردوە.

وەکو یاسا دەیخەینە دەنگدانەوە. کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەکەین.. کێ لەگەڵ نییە؟ بەتێکرای دەنگ پەسەند کرا.کاک عبدالخالق فەرموو

بەڕێز عەبدولخالق محەمەد رەشید زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەو یاسایە، بەیاسایەکی گرنگ دادەنێم لەناوەوە و لەدەرەوە بە بەرژەوەندی دەزانم دەربارەی بە سەدان هەزار کوردی ئەنفال کراو وکوژراو و بزربووە، لە هەمان کات دا بە هەزاران تورکمان و بە هەزاران ئاشووریش لەنێو ئەوانەشدا طوزخورماتو وناوچەکانی دهۆک کە(٣٥٠) دێهاتی ئاشوری هەیە لەبەر ئەوە من بە بەرژەوەندی دەزانم ئەو وشەیە ئاوا بێ(مواطني كوردستان) یان (مختلف مواطني كوردستان من الكورد والتوركمان والاشوريين) لەبەر ئەوەی لە دەرەوەش زۆر سودی لێ دەکەین و زۆر خزمەتمان دەکات چونکە هەتا ناوەندە ئایینیەکان ئەنفال کراون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک عەبدولخالق، ئەتوانین بڵێین (وذهب ضحيتها الالاف من مواطني كوردستان) لیژنەی یاسا تکایە ئەم تێبنی یەی جێگیر بکەن، مامۆستا مەلامحسن فەرموو.

بەڕێز مەلا محسین خالید موفتی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پێشنیارەی کاک عەبدولخالق باسی کرد، ئەمە تایبەتە بەچوار پێنج گروپەوە، لەبەر ئەوەی بەو شمولییەتە باسی نەکراوە ئەگەر باسی شمولیەت نەکرێ لە(الاسباب الموجبة) هەر ئەبێ تایبەت بێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا مەلا محسن، تایبەت نییە کردمان بە(مواطني كوردستان).

بەڕێز مەلا محسین خالید موفتی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڵام ئەوە پێویستە بیخەمە ڕوو، بیگومان ئێمە ئەمە یاسایەکە لەسەر شەریعەتی ئیسلامی دانراوە، لەلایەن زانا ئاینییەکانەوە لەسەرانسەری کوردستان بەتایبەتی لەناو شاری هەولێر کۆبوونەوی لەسەر کراوە و بڕیاری لەسەر دراوە و بڕیارەکەشیان لەلایەن یەکێتی زانایانی ئایینی ئیسلام پێشکەش بە بەڕێزتان کراوە کە ئەبوایە جەنابت ئاماژەت زیاتر بۆ ئەوە کردبایە، ئەمەش بۆ دڵنیایی و متمانەی زیاتری کوردە لەکوردستانی عێراق، سوپاس.

بەڕێز یەحیا محەمەد عەبدولکەریم بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەستان خۆش بێت بۆ ئەو زیاد کردنانە، لەبڕگەی کۆتایی بەڕاستی بەباشی دەزانم ئەم فرسەتە یان ئەم بۆنەیە بقۆزینەوە بۆ داوا کردن لە هەموو خێرخوازەکانی دونیا بۆ ئەوەی داوا لە حکومەتی عێراقی بکەن چارەنووسی ئەو بزربووانە رابگەیەنێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

زۆر سوپاستان دەکەین بۆ بڕیار لەسەر دانی ئەم یاسایە، کەبەراستی زۆر گرنگە و مێژووییە چ بڕیاری ئەمڕۆ بە هەڵوەشاندنەوەی ئەو دوو بڕیارەی ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی عێراق، وچی بە بڕیاردانتان لەسەر یاسای ئەو خەڵکەی کە تووشی کارەساتی ئەو کۆکوژانە بووە و جارێکی تر ئێمە لەسەرۆکایەتیشەوە سوپاستان دەکەین وبەناوی پەرلەمانی کوردستانەوە جارێکی تر من تەئکید دەکەمەوە کە ئێمە سوپاسی جەنابی بێ پایانی سەرۆک بارزانی دەکەین چونکە بە موبادەرەی ئەوە کە ئەم یاسایە ڕێڕەوی خۆی گرت لە دوو ڕووەوە، ڕووی یەکەمی سەرۆکی خاوەن زۆرینە لە پەرلەمان و لەحکومەت، دوو، یەکێک کە لەخەڵکێکی زۆری خۆی لە براو ئامۆزاو لە هۆزەکەی تووشی ئەم ڕووداوانە بوونە وگرنگی هەیە هەم لەڕووی سیاسییەوە و هەم لەڕووی مرۆڤایەتییەوە، بۆیە ئێمە لەپەرلەمانی کوردستان کە پاڵپشتە بۆ ئەم پرۆژەیە داوا دەکەین کە زوو بکەوێتە کار و ئەنجام بدرێت، لێرە ناکرێ ئێمە سوپاسی یەکێتی زانایانی ئیسلام نەکەین چونکە خۆشبەختانە ئەوان لەمێژەوە ئالای ئەم کێشەیەیان هەڵگرتووە و لەمینبەرەکان و لەو جێگایانەی کە پێویستە ئەوان قسەی لی بکەن قسەیان کردووە وەزەمینەیان لە مێژە خۆش کردووە لە مزگەوتەکان چەند باسی ئەم بابەتە کراوەو پێش داڕشتنی ئەم یاسایە فتوایەکیان داوە، زۆربەی زانایانی کوردستان ئیمزایان کردووە ولیستێکی زۆر دووروودرێژمان لەبەر دەستدایە وفەتوایان داوە کە ئەم کێشەیە بەو شێوەیەی کە ئەمڕۆ پەرلەمانی کوردستان بڕیاری لەسەر داوە لە ناوەڕۆکی لەگەڵن ئەویش بووە ماددەیەک کە پەرلەمانی کوردستان و لیژنەکانی پسپۆڕی ناو پەرلەمان پشتیان پێ بەستاو وئەو بڕیارە بەو شێوەیەیە کە ئێستاکە بڕیارتان لەسەر دا دەربچێت. هەروەها ئێمە سوپاسی پسپۆڕان دەکەین ئەوانەی کە لە دەرەوەی پەرلەمان هاوکاریان کردین وئامادە بوون چی بە ئامادە بوونی خۆیان وچی بەناردنی هەڵوێستیان کە بووە مایەی ئەوەی ئەم پرۆژەیە بەو شێوەیە کۆتاییەی کە ئێستاکە بڕیارتان لەسەردا دەربچێت، ئێمە دڵنیاین کە ئەمە دەروازەیەکی باشی کردەوە بۆ چارەسەر کردنی گیروگرفت ومعاناتی کۆمەڵێک خەڵکی پاشماوەی ئەنفالەکان وهەروەها دەرگایەکی کردەوە کە ئەم مەلەفە هەموومان چ حکومەتی هەرێمی کوردستان چی پەرلەمان چی دام ودەزگاکانی سەر بە بزاڤی رزگاریخوازی کورد چ دۆستی کوردیش ئەم مەلەفە بکەینەوە وبگا بە ئامانجی خۆی، ئەبێ چارەنووسی ئەم خەڵکەی ئێمە دیاری بکرێت خوێنی کورد بەبەلاش نەڕوات، ئەوەی کوردی سەرنوگم کردووە ئەبێ ڕۆژێک لەڕۆژان نرخەکەی بدات، ئێمە لەدوای کێشەی خۆمان دەبین، داوا بکرێت لەدام و دەزگا نێو دەوڵەتییەکان ئەمانە قەرەبوو بکرێنەوە چۆن خەڵکی تر هەیە حەقی هەیە قەرەبوو بکرێتەوە، خەڵکی ئێمەش حەقی هەیە لە موڵک و لە سامانی خۆی قەرەبوو بکرێتەوە، لەکاتێکدا ئەو خەڵکە بەشدار بوون لەم گوناحە، یانی ئێستاکە یەکێک لەخاڵەکانی بڕیاری (٩٦) قەرەبوو کردنی خەڵکی بزربووە یاخود ئەوانەی کوێتە، لەو سەردەمەی کە ئەنفال کرا، کوێت یەکێک بوو لەو وڵاتانەی کە پشتگیری لەو ڕژێمە

دەکرد بۆ قڕکردنی ئێمە، وئێستا وا بەپارەی ئێمە بە موڵک و بەسامانی ئێمە ئەوانە قەرەبوو دەکرێنەوە، مافێکی ڕەوای خۆمانە ئێمەش داوا بکەین لەو سامانەی کە ئێستاکە بەشێکی بۆ ئەو قەرەبووانە دەچێ بەشێکی بگەڕێتەوە بۆ قەرەبوو کردنی ئەو خەڵکەی ئێمە کە تووشی ئەم ئەزیەتە بوونە وهیوادارین هەمووومان دەست لەناو دەست و پشت بەخوا ئەم کێشەیە بەرەو پێشەوە ببەین وهەتا دەگات بەو لوتکەی کۆتایی کە لەقازانجی ئەو خەڵکەیە کە بەبێ گوناح تا ئێستاکە چارەنووسی دیار نییە، وله قازانجی کەس وکاریان بێت وئەم بڕیارە ببێتە مایەی ئەوەی بەڵکو تۆزێک لە ئەزیەت و ئازاری ئەو خەڵکە کەم بکەینەوە وهیوادارین دام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان قۆڵیان لێ هەڵکەن وبەزووترین کات بەڵکو کێشەی ئەمانە تاکو زووە چارەسەر بکرێت، جارێکی تر سوپاستان دەکەین وسبەی سەعات(١٠) دە لێرە کۆدەبینەوەو لەنێوان ئەو بەرنامانەی کە هەمانە وەزیری کاروباری مرۆڤایەتی دێتە ئێرە سەعات(١٠) بەشدار دەبێ لەگەڵماندا بۆ قسەکردن لەسەر ئەو گەشتەی، کردی بۆ دەرەوە و دوا پێشکەوتنەکانی بڕیاری (٩٦) بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان ئەوەی پرسیاری ناردووە وئەوەی کە پرسیاریشی هەیە هیوادارین پێش وەخت ئاگادارمان بکەنەوەو ناوەکانمان بۆ بنێرن بۆ ئەوەی تاکو ئامادەی بکەین، چونکە سبەی جەنابی لێرە ئامادە دەبێت و چۆنیەتی سەفەرەکەی دەخاتە ڕوو وعەرزی دوا پێشکەوتنەکانی ئەو کێشەیەی کە بەسەر بڕیاری (٩٦) دا، لێرەدا باسی دەکات و، ئێوەش دەتوانن لەسەر ئەم بابەتە پرسیاری لێ بکەن، هەروەها داوا دەکەین لە لیژنەی یاسا کە لیژنەیەکی هاوبەشمان دروست کرد بڕیاری (٢٣) مان بۆ تەواو بکەن بۆ ئەوەی ئەگەر بتوانین هەر سبەی ئەگەر پێش نیوەڕۆش نەبێ بەڵکو پاش نیوەڕۆ بڕیارێکی لێ بدەن یان هەڵبگیرێ بۆ دانیشتنی ڕۆژی دووەم، لێرەدا دانیشتنەکەمان تەواو بوو سوپاستان دەکەین.

فەرسەت ئەحمەد عەبدوڵلا
سکرتێری ئەنجوومەن

جوهر نامق سالم
سەرۆکی ئەنجوومەنی نیشتمانیی
کوردستانی عێراق

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان
بەناوی گەلەوە
ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق
ژمارەی بڕیار: ٥
مێژووی بڕیار: ١٩٩٩/٤/٢٨

پشت بەو دەسەڵاتەی کە بەپێی بڕگە (٣)ی مادده (٢) لەیاسای ژمارە (١٠)ی ساڵی ١٩٩٧ پێمان دراوە و لەسەر ئەو بنەمایەی کە ئەنجوومەیشتمانیی کوردستانی عێراق لە دانیشتنی ڕۆژی ١٩٩٩/٤/٢٤دا یاساکاری کرد وە بڕیاری دەرهێنانی ئەم یاسایەمان دا:

یاسای ژمارە (٣)ی ساڵی ١٩٩٩
یاسای
بزربووەکان لە هەڵمەتەکانی لەناو بردنی بەکۆمەڵی گەلی کوردستانی عێراق

ماددەی یەکەم:

حوکمەکانی ئەم یاسایەی بزربووەکان ئەم حاڵەتانەی خوارەوە دەگرنەوە:

١- ئەوانەی لەماوەی هەڵمەتی کۆچ پێ کردنی کوردە فەیلییەکان لەلایەن حکومەتی ناوەندیی عێراقەوە لەساڵی ١٩٨٠دا بزربوون، ١٩٨٠/١٢/٣١ بەمێژووی جاڕدانی بزربوونیان دادەنرێ و گەڕان بەدوای چارەنووسیان لە ڕووی هۆیەکانی وکات و مەبەستەکەی بەتیپەڕ بوونی چوار ساڵ بەسەر بزربوونیاندا کۆتایی هاتووە.

٢- ئەوانەی لەماوەی هەڵمەتی لەناوبردنی کوردە بارزانییەکان لەلایەن حکومەتی ناوەندیی عێراقەوە لەساڵی ١٩٨٣دا بزربوون وڕۆژی ١٩٨٣/١٢/٣١ بە مێژوویەک دادەنرێ بۆ جاڕدانی بزربوونیان و گەڕان بەدوای چارەنووسیان دا لە ڕووی هۆیەکانی و کات و مبەسەتەکەی بەتێپەڕ بوونی چوار ساڵ بەسەر بزربوونیاندا کۆتایی هاتووە.

٣- ئەوانەی لەماوەی هەڵمەتی لەناوبردنی خەڵکی شاری هەڵەبجەی شەهید

بەچەکی کیمیایی لەلایەن حکومەتی ناوەندیی عێراقەوە لە ١٩٨٦/٣/١٦دا بزربوون و، رۆژی کارەساتەکە بەمێژوویەک دا دەنرێ بۆ جاڕدانی بزربوونیان و گەڕان بەدوای چارەنووسیان، لەڕووی هۆیەکانی وکات ومەبەستەکەی، بەتێپەڕ بوونی چوارساڵ بەسەر بزربوونەکەیاندا کۆتایی هاتووە.

٤- ئەوانەی لەماوەی هەڵمەتەکانی لەناوبردن، کە پێیان دەگوترێ (ئەنفال) لەساڵی ١٩٨٨دا بزربوون، ١٩٨٨/١٢/٣١ بەمێژوویەک دادەنرێ بۆ جاڕدانی بزربوونیان و گەڕان بەدوای چارەنووسیان لەڕووی هۆیەکانی وکات و مەبەستەکەیان، بەتێپەڕبوونی چوار ساڵ بەسەر بزربوونەکەیاندا کۆتایی هاتووە.

٥- ئەوانەی لەماوەی راپەڕینەکەی ئاداری ١٩٩١ و کۆڕەوە ملیۆنییەکەی کە بەدوای داهات بزربوون، ١٩٩١/١٢/٣١ بەمێژوویەک دادەنرێ بۆ جاڕدانی بزربوونیان و گەڕان بەدوای چارەنووسیان لەڕووی هۆیەکانی و کات و مەبەستەکەی بەتێپەڕ بوونی چوار ساڵ بەسەر بزربوونەکەیاندا کۆتایی هاتووە.

ماددەی دووەم:

أ- تێپەڕبوونی ئەو ماوانەی کە لەماددەی یەکەمدا هاتوون دەبنە قەرینە و بەحوکمێک دادەنرێن بۆ مردنی بزربووەکەی کە ئەم یاسایە دەیگرێتەوە.

ب- ئەگەر ژنەکە بزر بووبێت بەڵگەی وەفاتنامەی بەحوکم بۆ دەرچوو، ئەوا مێردەکەی بۆی نییە خوشکی ژنەکەی یا ئەوانەی ناتوانێ لەگەڵ هاوسەرەکەی خۆی کۆیان بکاتەوە بیهێنێ تاکو بەتەواوی چارەنووسەکەی دیار دەکەوێت.

ماددەی سێیەم:

أ- دادگای تایبەت بەڵگەی مردنی ئەو بزربووەی کە ئەم یاسایە دەیگرێتەوە دەردەچوێنێ لەسەر داوایەکی پێشکەش کراو لەلایەن یەکێک لەخزمەکانی تاکو رادەی پلەی چوارەم و ئەوەش دوای پەیدا کردنی بەڵگەی شایەدی یە، لەلایەنێکی کارگێڕیی تایبەت، کە پشتگیریی بکات و دەسنیشانی یەکێک لەو حاڵەتانە بکات کە بزربووەکە دەگرنەوە ولەماددەی یەکەمی ئەم یاسایەدا هاتوون.

ب- لەکاتێ نەبوونی خاوەنی پەیوەندیی لەو پلانەی کە لەبڕگە (أ) باس کراون، لەم بارەدا هەموو خاوەن بەرژەوەندییەک یان لایەنێکی حکومەتی بۆیان هەیە دوای دەرچوواندنی بەڵگەی وەفاتنامە بەپێی ئەوانەی سەرەوە بکات.

ماددەی چوارەم:

دادگای شوێنی دانیشتنی داواکاری بەڵگەی وەفاتنامە یان شوێنی بوونی ئەو لایەنە حکومەتییەی کە داوای بەڵگەکە دەکات، بەدادگای تایبەتمەندی دەرچوواندنی بەڵگەی وەفاتنامەی بزربووەکە دادەنرێ، کە ئەم یاسایە دەیگرێتەوە، هەروەها قەسامی شەرعی یاسایی کە بەپێی بەڵگەی ناوبراو دەرچووێنراون ئەمەش بە دەرە لە حوکمەکانی بڕگەی یەکەمی ماددە (٣٠٥)ی دادگایی کردنی شارستانی ژمارە (٨٣) ی ساڵی ١٩٦٩.

ماددەی پێنجەم:

ڕۆژی دەرچوواندنی بەڵگەی وەفاتنامە بەمێژوویێک دادەنرێت بۆ مردنی ئەو بزربووەی کە ئەم یاسایە دەیگرێتەوە وەک حوکمێک و، ژنی بزربووەکەش پێویستە خۆی بە (عیددەی مردن) ببەستێتەوە کە چوار مانگ و(دە) ڕۆژە لە مێژووی دەرچوونی بەڵگەکەوە.

ماددەی شەشەم:

لەبارێک دا کە ئیسپات بوو لەپاش دەرچوونی بەڵگەی مردنەکەی، بزربووەگە زیندووە، ئەوا حوکمەکانی ماددەی یەکەمی یاسای باری کەسایەتی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩ی هەموار کراو و حوکمەکانی یاسای چاودێری ناکامڵەکانی (قاصرین)ی ژمارە (٧٨)ی ساڵی ١٩٨٠ی بەسەردا دەسەپێنرێ.

ماددەی حەوتەم:

بەڵگەی ئەو وەفاتنامەیەی کە بەپێی ئەم یاسایە دەرچووە، دەکەوێتە بەر ڕێگەکانی تانوون لێدان کە لەفەسڵی دووەم و ماددەی (٢١٦)ی یاسای دادگایی کردنی شارستانی ژمارە (٨٣)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار کراودا هاتوون.

ماددەی هەشتەم:

١- دوو دینار ڕەسم لەتۆمار کردنی بەڵگەی وەفاتنامە وەردەگیرێ کە بەپێی ئەم یاسایە دەرچووە.

٢- بەڵگەی وەفاتنامەی دەرچوێنراو لەرەسمی پوول و ئەو غەرامەیەی کە لە یاسا کارپێکراوەکان دا هاتووە دەبووردرێ.

٣- قەسامی شەرعی ویاسایی کە بەگوێرەی بەڵگەی وەفاتنامە رێکخراون وبەپێی ئەم یاسایە دەرچوون، لەرەسمەکانی دادوەری دەبووردرێن.

ماددەی نۆیەم:

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆک بێت.

ماددەی دەیەم:

دەبێ وەزارەتەکانی داد و ناوخۆ رێنمایی پێویست بۆ جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە هەر یەکەیان بەپێی تایبەتمەندی خۆی دەربکات.

ماددەی یازدەیەم:

دەبێ ئەنجوومەنی وەزیران حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

ماددەی دوازدەیەم:

ئەم یاسایە لەرۆژی دەرچوونییەوە جێ بەجێ دەکرێت و لەرۆژنامەی رەسمیشدا بڵاو دەکرێتەوە.

جوهر نامق سالم
سەرۆکی ئەنجوومەنی نیشتمانیی
کوردستانی عێراق

هۆیە پێویستەکانی دەرهێنانی ئەم یاسایە:

سیاسەتی سەرکوتکردن و پاکتاوکردنی رەگەزی دژی کورد رێبازێکە لە سەردەمێکی زۆر کۆنەوە پەیڕەو کراوەو، شارستانیەتی مرۆڤایەتی و، پەرەسەندنی نەبوونەتە بارمتەیەک بۆ واز لێ هێنان یان راگرتنی، هەروەها نەوەرگرتنی دەوڵەت و حکومەتە حوکمڕانەکانی کوردستان لە نەتەوە رێکخراوە نێو دەوڵەتییەکانی دیکە و نە دەرچوونی لا ئیحەی مافەکانی مرۆڤ و پەیمانە نێودەوڵەتییەکانی دیکەی پەیوەندیدار کاریگەرییەکیان

نەبووە لەسەر هەڵوەشاندنەوەی ئەو سیاسەتە یان ئەو رێبازە یاخود سووک کردنی و، ئەو سیاسەتەش لە کوردستانی عێراق و لەو (٣٠) ساڵەی دواییدا گەیشتە پۆپەی، لەو کاتەی کە کرا بە کێڵگەی تاقی کردنەوەی چەکی بە کۆمەڵ کوژ کە دەوڵەتان حەرامیان کردووە، وەک یەکەمین دەسپێکەریی لە مێژووی مرۆڤایەتی، کە دەوڵەتێک چەکی کمیایی حەرام کراو لە هەڵمەتی لەناوبردنی بە کۆمەڵ لە دژی گەلی خۆی بەکار بێنێ و هەزاران کەس ببنە قوربانی و، ئەمەش لە هەڵبجەی شەهید و بالیسان و شێخ وەسانان و بادینان و ناوچەی دیکە رووی دا. پێش ئەوەش هەڵمەتی دەربەدەرکردنێکی فراوان لە دژی کوردە فەیلییەکان دەستی پێ کرد بوو، لە هەموو بەڵگەنامەیەک روون کرانەوە کە ناسنامەیەک بسەلمێنێ و رەگەزنامەی عێراقیان لێ سەندرایەوە و هەزاران کەسیان لێ ون کراو، دوای ئەم هەڵمەتانەی لەناوبردنیش، هەڵمەتێکی درندانەی تر بۆ پاکتاوکردنی کوردە بارزانییەکانی بەدوا داهات و هەزارانی دیکە ون کران و دوای ئەوەش هەڵمەتی فراوانتریان بەدوا داهات و پێیان دەگوترێ هەڵمەتەکانی (ئەنفال)، کە دەستیان گەیشتە پتر لە (١٨٢) هەزار پیرو ئافرەت و لاوو منداڵ. لە دواییشدا هەڵمەتی گرتنی ژمارەیەکی زۆر لە هاووڵاتیان روویدا، بەوەی کە پاش راپەرین و لەکاتی کۆڕەوە ملیۆنیەکەدا کەوتنە دەست هێزەکانی دەستەڵاتی ناوەندیی بەغدا و تاکو ئێستاکەش چارەنووسی قوربانییەکانی هەڵمەتە ناوبراوەکان ئاشکرا نەکراوەو، رێکخراوە نێو دەوڵەتییەکان داوا کراون بۆ کەوتنە ژێر باری یاسایی و سیاسی و ئەدەبییان و حکومەتی عێراقیش داوای لێ دەکرێ کە بە رەسمی و بە ئاشکرا ئەوە روون بکاتەوە کە

چارەنووسی ئەو قوربانییانەی هەڵمەتەکانی پاکتاوکردنی رەگەزیی بەچی گەیشت؟ لە هەمان کاتیشدا کێشەکەیان لە دەزگا نێودەوڵەتییە تایبەتمەندەکاندا بەپێی حوکمەکانی یاسای نێودەوڵەتی و بەڵێن و پەیمانە نێو دەوڵەتییە پەیوەندیدارەکان بەرپا بکات.

لەبەردەم ئەم واقیعە تاڵەشدا، ئازار و ئەشکەنجەی ئەوانەی کە لە خێزانەکانی ئەو قوربانییانە و خزم و کەسەکانیان لە ژیاندا ماون کەڵەکەیان کردووەو، کەو/توونەتە بەردەم کێشەی یاسایی و شەرعی و پێویستی بە ئاسانکاریی و چارەسەرکردن هەیەو، لەبەرئەوەی ئەو چارەسەرکردنانە بەپێی یاساکارپێکراوەکان زۆر ئیشیان پێ دەوێ و رێگای دووریان دێتە پێش و لەبەر زۆریی قوربانییەکان و ئازاردانی دەروونی ئەو کەسانەی کە لە خێزانەکانیان ماونەتەوە و باری تایبەتییان. پێویستییەکی زۆری بە دەرهێنانی یاسایەک دەکرد بۆ ئاسان کردنی ئەو کاروبارانەو لە هەمان کاتیشدا لەگەڵ حوکمەکانی شەریعەتی ئیسلامی و بنچینە سەرەکییە یاساییەکان نەگونجاو نەبێت و، رێگەی داواکاری و موراجەعەت کورت کاتەوە و کارەکانیش ئاسان بکات بە جۆرێکی وا کە ماندووەتی و ئازاری ئەوانەی پەیوەندیدارن سووک بکات، بۆیە ئەم یاسایە دەرهێنرا.